

ΤΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ *ΠΑΡΘΕΝΩΝ*
ΚΑΙ Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΣΤΗΝ ΠΡΟΣΛΗΨΗ
ΤΗΣ ΞΕΝΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ ΚΑΤΑ ΤΟΝ 19^ο ΑΙΩΝΑ

Έφη Χ. Πέτκου

(Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης)

Parthenon is one of many family literary journals published in Greece during the 19th century. Translated literary texts found in the magazine have been posted on an electronic database operated by the Centre of Modern Greek Language in Thessaloniki as part of a research project implemented by the Centre. The present paper focuses on exploring the physiognomy of the magazine in relation to the innovative character of the 1870s. To this end frequency of circulation and changes in the publication are monitored. A detailed presentation of *Parthenon's* literary translations is attempted, followed by an interpretative analysis of its translation choices and an exploration of the specific trends represented by these choices. As in most literary journals of this period, the dominance of translated prose fiction and mostly of short stories is present here too and it relates to the appeal of this literary genre to the public.

I. Η έκδοση του εντύπου

Το εικονογραφημένο φιλολογικό περιοδικό *Παρθενών*, που αριθμεί συνολικά 6 τόμους, κυκλοφόρησε στην Αθήνα¹ ως «μηνιαίον περιοδικόν σύγγραμμα» κατά το χρονικό διάστημα 1871–1873 και ως εβδομαδιαίο «σύγγραμμα περιοδικόν, κατά Κυριακήν εκδιδόμενον» κατά το διάστημα 1878–1880, ενώ κατά το διάστημα Ιουλίου – Δεκεμβρίου 1873 κυκλοφόρησε με συχνότητα δύο φορές το μήνα. Στο συνολικό διάστημα της έκδοσης του μεσολάβησε ένα διάστημα δύο μηνών (Α-

1. Το περιοδικό εκδιδόταν στο τυπογραφείο «Παρθενών» της Αθήνας (αρχικά επί της οδού Σταδίου, αρ. 17 και στη συνέχεια στη διασταύρωση των οδών Πειραιώς και Γερανίου αρ. 30). Για τη σύσταση ιδιαίτερου τυπογραφείου του εντύπου σημειώνεται από τη διευθυνση έκδοσής του: «'Ινα δε τα φυλλάδια εκδίδωνται ταχύτερον και βέλτιον συνέστησεν εσχάτως ίδιον τυπογραφείον καταβαλούσα περί τας είκοσι χιλιάδας δραχμάς» (*Παρθενών*: 12 (1872): 649–50).

πρίλιος–Μάιος 1873) που δεν κυκλοφόρησε κανένα τεύχος του κι ένα πενταετές διάστημα (1874–1877) διακοπής της κυκλοφορίας του².

Ο *Παρθενών* συνεπώς κυκλοφόρησε στη δεκαετία 1870–1880, δεκαετία πολιτικών ανακατατάξεων και πολυποίκιλων αναζητήσεων, που χαρακτηρίζεται τόσο από το αίτημα για εξυγίανση του πολιτικού βίου και ανάκαμψη της ελληνικής οικονομίας όσο και από την προσμονή της ανανέωσης στο πεδίο των γραμμάτων και των τεχνών.³ Έτσι, στο πλαίσιο της γενικότερης ανορθωτικής κίνησης που επιχειρείται κατά τη δεκαετία αυτή, πραγματοποιούνται πολλαπλές απόπειρες κάθαρσης, αναγέννησης και μετακένωσης στοιχείων του σύγχρονου ευρωπαϊκού πολιτισμού στον ελληνικό χώρο.⁴ Χαρακτηρίζοντας την περίοδο αυτή ως «εποχή της μετάβασης», ο Π. Μουλλάς δικαιολογημένα συγκαταλέγει το περιοδικό *Παρθενών* στα έντυπα που εκφράζουν λιγότερο ή περισσότερο το πνεύμα της αλλαγής και αποτυπώνουν τον μεταιχμιακό χαρακτήρα της δεκαετίας, όπως είναι τα ακόλουθα: *Αθήναιον* (1872–1882), *Μουσειόν* (1873–1874), *Βύρων* (1874–1879), *Εστία* (1876–1895), και *Παρνασσός* (1877–1895).⁵ Ιδιωτικές πρωτοβουλίες και συλλογικές πνευματικές κινήσεις⁶ κατά την περίοδο αυτή συμβάλλουν στην ωρίμανση μιας νέας δυναμικής αστικής τάξης, αποκαλύπτουν την κρίση του ρομαντισμού και του κλασικισμού και υπαγορεύουν την ανάγκη ανανέωσης και επαφής με την πραγματικότητα.

2. Οι λόγοι διακοπής της κυκλοφορίας του εντύπου μένουν αδιευκρίνιστοι. Είναι πιθανό, ωστόσο, να είναι λόγοι οικονομικοί ή να συνδέονται με την ασθένεια του διευθυντή έκδοσης, όπως σημειώνεται και πιο κάτω.

3. Όπως είναι γνωστό, στην οικονομική ανάπτυξη του ελληνικού κράτους συνέβαλαν ουσιαστικά οι μεταρρυθμιστικές απόπειρες του Χ. Τρικούπη, ιδιαίτερα μετά το 1875, ενώ η πνευματική αναγέννηση του ελληνισμού συνδέεται με την εμφάνιση των πρώτων ημερήσιων εφημερίδων και την επακόλουθη εκδοτική έκρηξη, τους μεταφραστικούς αγώνες και την ποιοτική αναβάθμιση των μεταφράσεων που ενθάρρυναν τις αναμεταφράσεις. Βλ. σχετικά Σβορώνος (1976: 100–2) και Παππάς (2010 & 2012: 59–64). Για τις ζυμώσεις που σημειώνονται στο χώρο της νεοελληνικής πεζογραφίας κατά τη δεκαετία 1870–1880, την κάμψη του ρομαντισμού και τις αντιρομαντικές αντιδράσεις, που προετοίμασαν το έδαφος για την πρόσληψη των νέων ευρωπαϊκών ρευμάτων του ρεαλισμού και του νατουραλισμού, βλ. Μουλλάς (1993: 72–3) και Βουτουρή (1995: 86 κ.ε.).

4. Βουτουρή & Γεωργής (2006: 11).

5. Μουλλάς (1989: 298).

6. Ο Π. Μουλλάς υπογραμμίζει τον ουσιώδη ρόλο των φιλολογικών συλλόγων κατά τη δεκαετία 1870–1880 («Παρνασσός», «Βύρων», «Ευαγγελισμός», «Αθήναιον», «Εταιρεία των φίλων του λαού» κ.ά.). βλ. Μουλλάς (1989: 298). Βλ. ακόμη για το ίδιο θέμα Γαβριηλίδης, (1869: 563–4), Κεφαλληνάιου (1984: 272–6) και Saint-Hilaire (1877: 286–322).

Το περιοδικό *Παρθενών* ανήκει στην ευρύτερη κατηγορία των οικογενειακών-φιλολογικών περιοδικών του 19^{ου} αι.⁷ κι εκδίδεται με επιμελημένη εικονογράφηση σε δύο αρκετά διαφορετικές μεταξύ τους περιόδους από το ίδιο πρόσωπο, τον Νικόλαο Ε. Μανιτάκη,⁸ ο οποίος επιδόθηκε όχι μόνο στην έκδοση του εν λόγω εντύπου, αλλά και της εφ. *Νεολόγος* των Αθηνών κατά το διάστημα 1874-1879, καθώς και εθνικών ημερολογίων ή καζαμιών για τα έτη 1881 και 1882.⁹ Η συνολική χρονική διάρκεια της έκδοσής του περιορίζεται σε μια εξαετία περίπου με μια διακοπή πέντε ετών.

Σε γενικές γραμμές το συγκεκριμένο περιοδικό ανταποκρίνεται στους καθιερωμένους για την εποχή εκδοτικούς στόχους της αισθητικής διαπαιδαγώγησης του αναγνωστικού κοινού και της προσφοράς ωφέλιμης και τερπνής ύλης¹⁰ τόσο με την εκλεκτή εικονογράφησή του¹¹ όσο και με την εμφανή ποικιλία στην ύλη του,¹² η οποία υπογραμμίζεται εμ-

7. Ο όρος «οικογενειακά φιλολογικά περιοδικά» χρησιμοποιείται από τη Μάρθα Καρπόζηλου στη διδακτορική της διατριβή (1991).

8. Ο εκδότης Νικόλαος Ε. Μανιτάκης, κρητικής καταγωγής (από τις Κυδωνιές των Χανίων) ήταν γιος του συνταγματάρχη μηχανικού και διευθυντή της υπηρεσίας δημοσίων έργων επί 23 συναπτά έτη, Εμμανουήλ Μανιτάκη (1809-1883) και ανειμιάς του Παύλου Σ. Ομήρου, στον οποίο αφιέρωσε το πρώτο τεύχος του περιοδικού *Παρθενών* (για τον Εμ. Μανιτάκη βλ. *Εγκυκλοπαίδεια Πάπυρος Λαρούς Μπριτάννικα*, 1990, τόμ. 4ο: 212). Διηύθυνε για μεγάλο διάστημα την «Μεγάλη Αθηναϊκή Λέσχη» (*Νέα Εφημερίς*, 18 Ιαν. 1888) και ίδρυσε «Χρηματιστηριακή Λέσχη» με τον Γεράσιμο Π. Λυκιαρδόπουλο (*Νέα Εφημερίς*, 22 Νοεμ. 1884).

9. *Εθνικόν ημερολόγιον ή Καζαμία του 1881*, τυπ. της Φιλοκαλίας, Αθήνα 1881 και *Εθνικόν ημερολόγιον ή Καζαμία του 1882*, τυπ. Δημ. Α. Φέξη, Αθήνα 1882.

10. Στον απολογισμό του πρώτου έτους της έκδοσης του περιοδικού υπογραμμίζεται ο βασικός σκοπός της έκδοσής του: «οφειλομεν κατά καθήκον να ευχαριστήσωμεν τους κυρίους εκείνους οίτινες δια της προθύμου παροχής άρθρων σπουδαίων, ωφελίμων και τερπνών συνέτρεξαν την Διεύθυνσιν προς επίτευξιν του αρχικού αυτής σκοπού, ήτοι του παρέχειν τοις εαυτής συνδρομηταίς ύλην ενούσαν το ΤΕΡΠΙΝΟΝ μετά του ΩΦΕΛΙΜΟΥ» (*Παρθενών*, 1/12 (1872): 649). Ο βασικός αυτός σκοπός διευρύνεται και προσλαμβάνει παιδαγωγικό και εθνικού χαρακτήρα προεκτάσεις στον απολογισμό του δεύτερου έτους: «Την έκδοσιν του ΠΑΡΘΕΝΩΝΟΣ απεφασίσαμεν [...] όπως το εφ' ημί έντω και επ' ελάχιστον συντελέσωμεν εις την φιλολογικήν πρόοδον και διαμόρφωσιν του έθνους ημών» («Παρθενώνος, έτος τρίτον», *Παρθενών*, 3/22 (1873): 1235).

11. Την επιμέλεια της εικονογράφησης είχε αναλάβει σε μεγάλο βαθμό ο χαράκτης Περικλής Σκιαδόπουλος («Παρθενώνος, έτος τρίτον», *Παρθενών*, 3/22 (1873): 1236).

12. Το ευρύ και ποικίλο περιεχόμενο του εντύπου επιβεβαιώνεται και από τους πίνακες περιεχομένων ανά έτος, όπου τα δημοσιεύματα ταξινομούνται «καθ' ύλην» και κατατάσσονται σε ομάδες με τους εξής τίτλους: «κοινωνικά και πολιτειογραφικά, φιλοσοφία, ιστορία και βιογραφία, γεωγραφία και περιηγήσεις, αρχαιολογία, γλωσσολογία, καλλιτεχνία, φιλολογία και βιβλιογραφία, ήθη και έθιμα, μυθολογία, φυσικά επιστήματα, διηγήματα και μυθιστορία, ποιήσεις και δράματα, ανάμικτα».

φατικά και σε κείμενα επικοινωνίας ανάμεσα στη διεύθυνση έκδοσης και τους αναγνώστες. Στις σελίδες του φιλοξενείται όχι μόνο λογοτεχνικό υλικό πρωτότυπο ή από μετάφραση, αλλά και πραγματείες με κοινωνικά και πολιτειακά θέματα, κείμενα βιογραφικά και περιηγητικά ή γεωγραφικού-τοπογραφικού ενδιαφέροντος, μελετήματα φιλολογικού, φιλοσοφικού, επιστημονικού ή ιστορικού περιεχομένου, πρωτότυπα ή από μετάφραση, καθώς και αινίγματα, λογοπαίγνια ή γρίφοι. Επιπλέον, στο εικονογραφημένο εξώφυλλο του πρώτου τόμου του περιοδικού δηλώνονται ως θεματικά πεδία προσανατολισμού του τα εξής: «Μουσική, Ποίηση, Καλλιτεχνία και Ποικίλα».

Κατά την έναρξη του τρίτου έτους έκδοσης του εντύπου εκφράζεται εκ μέρους της διεύθυνσης σύνταξης η διάθεση να δοθεί μεγαλύτερη βαρύτητα στο λογοτεχνικό υλικό: «τολμώμεν [...] να εξακολουθήσωμεν την έκδοσιν του ΠΑΡΘΕΝΩΝΟΣ [...] υπισχνούμενοι να συναγείρωμεν υπό τα φύλλα του περιοδικού κατά πάσαν δεκαπενθημερίαν τας καλλίστας της ελληνίδος ποιήσεως και παν ό,τι άξιον λόγου εις πεζόν λόγον ήθελε τις ελπίσει να ίδη προανακύπτον εν τω φιλολογικώ ορίζοντι της Ελλάδας, εν οίς και δράματα, και διηγήματα και μυθιστορίας πρωτοτύπους».¹³ Ωστόσο, στα τεύχη που εκδίδονται κατά το τρίτο έτος η δέσμευση αυτή δεν επιβεβαιώνεται έμπρακτα.

Η ανάγκη ενός διευρυμένου αλλά και σταθερού αναγνωστικού κοινού του εντύπου¹⁴ τονίζεται σε κάθε δημοσίευμα που απευθύνεται στους αναγνώστες. Επιχειρείται, μάλιστα, η άγρα νέων συνδρομητών του με τη μείωση της τιμής του.¹⁵ Λόγω της ακηδίας πολλών συνδρομητών και του υψηλού κόστους έκδοσης ενός εντύπου με επιμελημένη μορφή και προσεγμένη ύλη όπως του *Παρθενώνα*,¹⁶ υπενθυμίζεται στους συνδρομητές αναγνώστες η αναγκαιότητα της έγκαιρης προπληρωμής της συνδρομής, δεδομένου ότι «η έλλειψις του όρου τούτου, ό-

13. «Παρθενώνος, έτος τρίτον», *Παρθενών*, 3/22 (1873): 1236.

14. Σύμφωνα με την Καρπόζηλου, το ευρύ αναγνωστικό κοινό, προερχόμενο από πολλές κοινωνικοοικονομικές τάξεις, και κυρίως οι πολλοί συνδρομητές μπορούσαν να μετατρέψουν μια ζημιογόνο εκδοτική επιχείρηση σε βιώσιμη, ακόμη και κερδοφόρα, και επιπλέον να δικαιολογήσουν τις πολύμορφες θυσίες στις οποίες υποβάλλονταν οι εκδότες των περιοδικών εντύπων (1991: 247).

15. «Παρθενώνος, έτος τρίτον», *Παρθενών*, 3/22 (1873): 1236.

16. Ο πολυδάπανος χαρακτήρας της έκδοσης του *Παρθενώνος* υπογραμμίζεται εμφατικά από την πλευρά της διεύθυνσης έκδοσης: «Δια την έκδοσιν του ΠΑΡΘΕΝΩΝΟΣ κατεβλήθη ολόκληρος συνήθης περιουσία ελληνική, έκαστον δε φυλλάδιον απαιτεί δαπάνην ανωτέρα μισθού όλου Έλληνος υπουργού» («Παρθενώνος, έτος τρίτον», *Παρθενών*, 3/22 (1873): 1236).

στις κανών απaráβατος εν τη ευρωπαϊκή δημοσιογραφία θεωρείται, υπήρξε η αληθής αιτία της καταστροφής των πλείστων εν Ελλάδι εφημερίδων και περιοδικών φύλλων»,¹⁷ όπως της *Ευτέρπης*, της *Μνημοσύνης*, της *Πανδώρας*, του *Φιλίστορος* και της *Χρυσαιλίδας*.

Ύστερα από την πενταετή περίοδο διακοπής της κυκλοφορίας του, ο *Παρθενών* επανεκδίδεται «νέας αναλαβών δυνάμεις και νέους συνεργάτας προσκτησάμενος [...] επί βάσεων νέων και βεβαίας πιθανότητας βιωσιμότητας εχόντων», σύμφωνα με δήλωση του διευθυντή έκδοσης.¹⁸ Μάλιστα, ο βασικός στόχος συνδυασμού της τέρψης με τον διδακτισμό υπογραμμίζεται και σε νέες εξαγγελίες σχετικά με την ύλη του περιοδικού: «η ύλη θέλει είσθαι λίαν επιμελημένη και πρόσφορος εις τε τους τα σπουδαία αναγνώσματα φιλούντας, εις τε τους τα ελαφρότερα».¹⁹ Ωστόσο στον απολογισμό του πρώτου έτους της δεύτερης φάσης κυκλοφορίας του εντύπου, επισημαίνονται από την πλευρά της διεύθυνσης ορισμένες ελλείψεις και δίνονται υποσχέσεις ότι θα καταβληθεί κάθε δυνατή προσπάθεια ώστε να καταστεί το περιοδικό «πληρέστερον, τελειότερον, ποικιλότερον, ίνα ούτως ευαρεστήσωμεν εκείνους οίτινες και επιεικείς δείκνυνται προς έργα τοιαύτα, δυσχερή άμα και πολυδάπανα».²⁰

Γύρω από το περιοδικό συσπειρώνεται κατά την πρώτη περίοδο της έκδοσής του μια ομάδα εκλεκτών πανεπιστημιακών ή λογίων της εποχής και νέων φερέλπιδων λογοτεχνών και επιστημόνων, πολλοί από τους οποίους στη συνέχεια συγκαταλέγονται στα μέλη του συλλόγου «Παρνασσός» ή γίνονται συνεργάτες στα έντυπα *Παρνασσός* και *Νέα Εστία*, που αρχίζουν να εκδίδονται στα τέλη της δεκαετίας 1870–1880. Ανάμεσά τους ξεχωρίζουν οι Δημήτριος Παπαρρηγόπουλος, Σπυρίδων Βασιλειάδης, Εμμανουήλ Ροΐδης, Ιούλιος Τυπάλδος, Τιμολέων Αμπελάς, Άγγελος Βλάχος, Ιωάννης Καμπούρογλου, Ιω. Παπαδιαμαντόπουλος, Αχιλλεύς και Γεώργιος Παράσχος, Νικόλαος Γ. Πολίτης, Νεοκλής Καζάζης, Αλέξ. Σούτσος, Λάμπρος Ενυάλης, Χαρ. Άννινος, Παν. Ι. Φέρμπος, Ευγένιος Γ. Ζαλοκώστας, Αρ. Βαμπάς, Ν. Δαμασκηνός, Κ. Γ. Ξένος, Παν. Βεργωτής, Κλεάνθης Παπάζογλου²¹ κ.ά. Οι περισσότεροι δημοσιεύουν στα τεύχη του περιοδικού *Παρθενών* επιστημονικές μελέτες τους φιλολογι-

17. «Παρθενώνος, έτος τρίτον», *Παρθενών*, 3/22 (1873): 1236.

18. *Παρθενών*, 4/1 (1878): 8.

19. *Παρθενών*, 4/1 (1878): 8.

20. *Παρθενών*, 5/42 (1879): 317.

21. Το επώνυμο εντοπίζεται στο περιοδικό *Παρθενών* και με διαφορετική ορθογραφία (Παπάζογλης, Παππάζογλης και Παππάζογλους).

κές, λαογραφικές, θεολογικές, ιστορικές-αρχαιολογικές, νομικές ή άλλου χαρακτήρα, καθώς και βιογραφικές πραγματείες για εξέχουσες σύγχρονες ή ιστορικές προσωπικότητες (π.χ. «Πέτρος Βερανζέρως», «Αλέξανδρος Δουμάς», «Οι δύο Δουμά», «Βενιαμίν Δισραέλης», «Φενελών», «Βικτωριανός Σαρδού», «Ο Λόρδος Βύρων (Σκιαγραφία)», «Ουίλιαμ Σακεσπύρος» κ.ά.) ή επιδίδονται σε μεταφράσεις.²²

Η παρουσία του Ν. Γ. Πολίτη κατά την πρώτη περίοδο έκδοσης του περιοδικού είναι σταθερή και συστηματική, καθώς δημοσιεύει μεταφράσεις λογοτεχνικών κειμένων ή ενδιαφέρουσες λαογραφικές και φιλολογικές μελέτες του, γράφει επίσης βιβλιοκρισίες ή κριτικές θεάτρου κι επιμελείται τη στήλη «Μύρια όσα (τα περιεργότερα των τεχνών, των επιστημών και της φιλολογίας ή τα νεώτατα των τεχνών, των επιστημών και της φιλολογίας)»,²³ η οποία απαντά στα τεύχη του δεύτερου και τρίτου τόμου. Θεμελιωτής της λαογραφικής επιστήμης στην Ελλάδα, ο Πολίτης συμβάλλει με τις μελέτες του στην εστίαση του ευρύτερου ενδιαφέροντος στα κληροδοτήματα του λαϊκού πολιτισμού και συστήνει την αξιοποίησή τους. Και, όπως είναι γνωστό, η συμβολή του αυτή άσκησε επιδράσεις και στην εγχώρια λογοτεχνική παραγωγή, καθώς συνδέεται με την καλλιέργεια της ηθογραφικής διήγησης, έπειτα από την προκήρυξη του ανοιχτού διαγωνισμού διηγήματος της *Εστίας*, το 1883.

Σε ό,τι αφορά στην πρωτότυπη ποίηση του εντύπου κατά την πρώτη περίοδο της έκδοσής του, η οποία υπερτερεί έναντι των πρωτότυπων πεζογραφημάτων που φιλοξενούνται στις σελίδες του,²⁴ δημοσιεύονται ποιητικά κείμενα κυρίως εκπροσώπων του όψιμου αθηναϊκού ρομαντισμού, όπως των Αχ. Παράσχου, Ι. Καμπούρογλου, Αλ. Σούτσου, Σπυρ. Ν. Βασιλειάδη, Δ. Παπαρρηγόπουλου, Ι. Παπαδιαμαντόπουλου, Χαρ. Άννινου, Ι. Κριέλα, Κλ. Παπάζογλου, Αλ. Κατακουζηνού, Ν. Μαυροκέφαλου, Μ. Λιβάνιου, Ν. Σπάθη, Γ. Κ. Στρατήγη, Ε. Κ. Στρατουδάκη, Ευγ. Λαντς, Ιω. Γ. Φραγκιά, Ν. Σπάθη κ.ά. Τα περισσότερα από τα δημοσιευ-

22. Βλ. Παράρτημα στο παρόν άρθρο.

23. Σε διαφημιστικό φυλλάδιο για τον επικείμενο 30^ό τόμο του εντύπου, η στήλη αυτή χαρακτηρίζεται εκ μέρους της διεύθυνσης του περιοδικού ως «η τακτική επιθεώρησις του κ. Ν. Γ. Πολίτου [...] εν η μύρια αληθώς και περιεργα εκ μυρίων εφημερίδων και περιοδικών συλλέγονται».

24. Η Μάρθα Καρπόζηλου υπογραμμίζει την υψηλή αναλογία των δημοσιευμένων πρωτότυπων ποιητικών συνθέσεων σε σύγκριση με τις ποιητικές μεταφράσεις στον περιοδικό τύπο της περιόδου αυτής, σε αντίθεση με την αντίστοιχη αναλογία ανάμεσα στα πρωτότυπα και τα μεταφρασμένα διηγήματα ή μυθιστορήματα (1991: 161–2).

μένα στον *Παρθενώνα* ποιήματα είναι ρομαντικά, όπως διαφαίνεται και από τους τίτλους ή τη θεματική τους, και είναι γραμμένα στην καθαρεύουσα, αλλά απαντούν και ορισμένα που είναι γραμμένα στη δημοτική. Τα μοναδικά δείγματα της επτανησιακής ποιητικής παραγωγής εντοπίζονται στα τεύχη της πρώτης περιόδου έκδοσης του εντύπου. Πρόκειται για το νεανικό ποίημα του Διονύσιου Σολωμού «Πόθος»²⁵ και το ποίημα με τίτλο «Τα μνήματα» του μετασολωμικού ποιητή Ελισαβέτιου Μαρτινέγκου,²⁶ η δημοσίευση του οποίου στο περιοδικό συνοδεύεται από την ακόλουθη επιστολή: «Κύριε Συντάκτα του Παρθενώνας, Καταχωρίσατε, παρακαλώ, αν ευαρεστηθήτε, εις τας στήλας του αξιολόγου περιοδικού υμών Συγγράμματος το εξής ποιημάτιον του αιδίου ποιητού Δ. Σολωμού, όπερ ανευρεθέν μετά την γενομένην εν Κερκύρα έκδοσιν των απάντων αυτού κατεχωρίσθη εις τινα εφημερίδα Ζακύνθου, αν μη απατώμαι, εις την *Φωνήν του Ιονίου*. Ι. Σ. Κ.»²⁷

25. Το ποίημα με τίτλο «Πόθος» συμπεριλαμβάνεται στα λυρικά νεανικά ποιήματα του Διονύσιου Σολωμού. Βλ. Σολωμός (1961: 48 και 1994: 76).

26. Ο ποιητής Ελισαβέτιος Μαρτινέγκος (1832–1885) ήταν γιος της Ελισάβετ Μουτζάν-Μαρτινέγκου. Εξέδωσε την αυτοβιογραφία της μητέρας του, με τίτλο *Η μήτηρ μου. Αυτοβιογραφία της κυρίας Ελισάβετ Μουτζάν-Μαρτινέγκου*, Αθήνα 1881. Βλ. *Ελισαβέτιος Μαρτινέγκος (Βιογραφία)* (1886).

27. *Παρθενών*, 2/14 (1872): 814. Πρόκειται για το ακόλουθο ποίημα:

Για 'κειά τα μνήματα,
— Έρμα, βουβά —
Σ' ανταποκρίνεται
Το κυπαρίσι
Π' όταν φυσήση
Γέρνει σιγά,
Ως να σου έλεγε:
Πως 'κεί απουκάτου
Είναι τα λείψανα
Μαύρου θανάτου. —
Κι' όταν την άκρη του,
Που πρασινίζει,
Κατά τα ουράνια
Πάλιν γυρίζει,
Τότε σου λέει
Μες την καρδιά:
Εκειά τα δάκρυτα
Ζούνε 'ψηλά.

Το συγκεκριμένο ποίημα είχε αρχικά αποδοθεί στον Δ. Σολωμό. Μετά από σχετική έρευνα το ποίημα εντοπίστηκε στη ζακυνθινή εφ. *Πρόοδος* (13 Απρ. 1933), όπου υπογράφεται από τον Ελισαβέτιο Μαρτινέγκο.

Ο φαναριωτικο-επτανησιακός διπολισμός,²⁸ που διέπει την ελληνική λογοτεχνική παραγωγή του 19^{ου} αιώνα, δεν γίνεται ιδιαίτερα αντιληπτός στις σελίδες του περιοδικού *Παρθενών*. Παρά την κυκλοφορία του εντύπου στην ανανεωτική δεκαετία 1870–1880, τη δημοσίευση δύο επτανησιακών ποιημάτων στη δημοτική, μιας μελέτης για τον Α. Βαλαωρίτη και την παρουσία του επτανήσιου Θ. Ι. Τυπάλδου ως συνεργάτη του περιοδικού, είναι μάλλον κυριαρχική η παρουσία ποιημάτων στην καθαρεύουσα, γραμμένων από λογοτέχνες που συνεχίζουν την παράδοση των Φαναριωτών με τις κλασικιστικές και ρομαντικές τους καταβολές και μια έκδηλη στροφή προς τον αρχαϊσμό. Αξιοσημείωτη είναι, ωστόσο, η σταθερή παρουσία ποιητικών κειμένων πρωτότυπων ή μεταφρασμένων του Ι. Παπαδιαμαντόπουλου (γνωστού με το ψευδώνυμο Jean Moréas), γραμμένων στην καθαρεύουσα και στη δημοτική, από τα οποία ορισμένα χαρακτηρίζονται από μια αντιρομαντική λιτότητα. Ενώ απαντούν και ορισμένα ρομαντικά ποιήματα του Ιωάννη Καμπούρογλου, ο οποίος το 1879 άρχισε να δημοσιεύει στην εφ. *Ραμπαγάς* (με το ψευδώνυμο «Φλοξ») τη μετάφραση του πολύκροτου ρεαλιστικού μυθιστορήματος του Émile Zola, *Νανά*. Πάντως, ο συνολικός αριθμός των δημοσιευμένων στο περιοδικό ποιημάτων, πρωτότυπων και μεταφρασμένων είναι μάλλον αξιοσημείωτος για τα δεδομένα του περιοδικού τύπου της εποχής.

Αξιοπρόσεκτη είναι και η παρουσία πρωτότυπων θεατρικών κειμένων δημοσιευμένων κατά την πρώτη περίοδο έκδοσης του εντύπου, όπως τα μονόπρακτα του Ιωάννη Καμπούρογλου (*Η εν ώρα γάμου*) και του Δ. Παπαρρηγόπουλου (*Ανταπόδοσις: χαρακτήρ πολιτικός εις πράξιν και σκηνήν μίαν, Φάων: χαρακτήρ εις πράξιν και σκηνήν μίαν*), οι δραματικοί διάλογοι του Ν. Γ. Ιγγλέση: *Βορέας και Ωρειθυία* και *Δάφνη*, καθώς και τα θεατρικά κείμενα με τίτλους «Η δημοκρατίς», «Ποιαν γλώσσαν λαλούσιν εν τω ουρανώ» (απόσπασμα από τη μονόπρακτη κωμωδία *Χίμαιρα*) και «Η έγγαμος ή αυτόχειρ» (δίπρακτη κωμωδία) από το *Αττικάί νύκτες* του Σπυρ. Ν. Βασιλειάδη,²⁹ καθώς και ένα απόσπασμα με τίτλο

28. Ο Π. Μουλλάς επισημαίνει ως βασικά «θέματα της φαναριωτικο-επτανησιακής αντιδικίας: α) το γλωσσικό («παρημέλησαν της γλώσσης ημών τα κάλλη») και β) το αισθητικό («ηκολούθησαν εις τα ποιήσεις των της ιταλικής στιχουργίας τους κανόνας») (1998: 67).

29. Πρόκειται για τη συγκεντρωτική έκδοση του έργου του Σ. Ν. Βασιλειάδη: *Αττικάί Νύκτες*, τόμ. Ι (Δράματα), Αθήνα 1873, τόμ. ΙΙ (Δράματα–Ποιήσεις) και τόμ. ΙΙΙ (Έργα πεζά), Αθήνα 1875 (ο τίτλος παρμένος από το *Noctes Atticae* του Λατίνου Aulus Gellius). Γενικά για το έργο του Βασιλειάδη βλ. Χατζοπούλου (2003: 9–79). Για τη συμβολή του Βασιλειάδη στη θεμελίωση του νεοελληνικού θεάτρου μαζί με τον Δ. Ν. Βερναρδάκη βλ. Άννινος (1925: 301) και Κουρτίδης (1925: 13–4).

«Ο θάνατος του Λέοντος Καλλέργου» από το δράμα *Κρήτες και Ενετοί* του Τ. Δ. Αμπελά, το οποίο εντάσσεται στην ευρύτερη ομάδα ρομαντικών λογοτεχνικών κειμένων που μετουσιώνοντας τον απόηχο της κρητικής επανάστασης του 1866 εμπνέονται από τη γενικότερη ιστορία της Κρήτης.³⁰

Αντιθέτως, τα δημοσιευμένα πρωτότυπα πεζογραφήματα περιορίζονται ουσιαστικά στα διηγήματα «Ο κόμης Ιβανόφσκις» του Λάμπρου Ευυάλη (με ημιτελή μορφή)³¹ και «Τα εκ της ομνυμίας δυστυχήματα» του Ν. Γ. Πολίτη, ενώ αξίζει να επισημανθεί και η δημοσίευση του πεζού κειμένου του Ρήγα Βελεστινλή «Ρήγα του φιλοπάτριδος νέα πολιτική διοικήσις των κατοίκων της Ρούμελης, της Μ. Ασίας, των Μεσογείων νήσων και της Βλαχομογδανίας υπέρ των νόμων ελευθερία, ισοτιμία, αδελφότης και της πατρίδος», που αποτελεί ουσιαστικά την πρώτη δημοσίευση του χειρογράφου της Ζακύνθου από τον Παναγιώτη Χιώτη.³²

Η περιορισμένη παρουσία πρωτότυπων πεζογραφημάτων παρατηρείται βέβαια και σε πολλά άλλα οικογενειακά-φιλολογικά περιοδικά της ίδιας περιόδου. Όπως είναι γνωστό, η νεοελληνική πρόζα εμφανίζεται υποτιμημένη μέχρι τα μέσα του 19^{ου} αιώνα.³³ Από την άλλη, «δημοφιλές και ξενόφερτο, δηλαδή μεταφρασμένο στην πλειονότητά του, το μυθι-

30. Το συγκεκριμένο δραματικό κείμενο καθώς και το δραματικό δοκίμιο «Καλλέργαι» (1869) του Σ. Ν. Βασιλειάδη, που είναι εμπνευσμένα και τα δύο από το ιστορικό μυθιστόρημα του Σ. Ζαμπέλιου, *Ιστορικά σκηνογραφήματα* (1860), αναφέρονται στην εξέγερση Κρητών και Βενετών εναντίον της Γαληνοτάτης το 1363 («Αποστασία του Αγίου Τίτου») και στην επανάσταση που ακολούθησε.

31. Το αφήγημα, που υπογράφεται από τον συγγραφέα με το πραγματικό του όνομα (Λ. Παναγιωτόπουλος) και αναφέρεται στη δράση για λογαριασμό της πανσλαβιστικής εταιρείας ενός ρώσου πράκτορα κατά την περίοδο 1863–1864, δημοσιεύεται σε συνέχειες ολόκληρο το 1878 (έτος Δ', αρ. 1–12) στο περ. *Κόριννα*, τη διεύθυνση έκδοσης της οποίας είχε αναλάβει ο ίδιος ο Λ. Ευυάλης για ένα διάστημα. Στο συγκεκριμένο αφήγημα εντοπίζονται επιδράσεις από ένα γαλλικό ρομαντικό μυθιστόρημα. Βλ. Χατζηγεωργίου-Χασιώτη (1979: 244–5 και 269).

32. *Παρθενών*, 1/9 (1871): 506–12 και 1/10 (1871): 545–56. Το χειρόγραφο αυτό προέρχεται από το ιδιωτικό αρχείο του νομικού Νικόλαου Μανιάκη (1812–1852), καθηγητή στην Ιόνιο Ακαδημία, ο οποίος θεωρείται και ο αντιγραφέας του χειρογράφου από αντίτυπο της έκδοσης με τίτλο *Νέα Πολιτική Διοίκησις*, που τύπωσε ο Ρήγας Βελεστινλής παράνομα στη Βιέννη το 1797. Στο χειρόγραφο αυτό, που περιέχει το *Σύνταγμα* του Ρήγα αλλά δεν περιέχει τον *Θούριο*, εντοπίζονται προσθήκες μάλλον του αντιγραφέα στην προμετωπίδα από τον *Θούριο*, καθώς και ορισμένες τροποποιήσεις στο λεξιλόγιο. Βλ. για το θέμα αυτό Καρραπερόπουλος (2008: 217–27).

33. Σύμφωνα με τον Π. Μουλλά, στη διάρκεια του 19^{ου} αιώνα «στην κορυφή της ιεραρχίας τοποθετείται σταθερά η ποίηση [...]. Ταυτισμένος συνήθως με το μυθιστόρημα, την κυριότερη εκδήλωσή του, ο πεζός λόγος πάσχει από έλλειψη αυτονομίας: αποτελεί απλώς “ποιητικόν είδος”» (1998: 89).

στόρημα κατακτά ολοένα και περισσότερο τις λαϊκές μάζες (έτσι που, από μια ορισμένη άποψη, να υποβαθμίζεται ακόμα πιο πολύ ως είδος)». ³⁴ Σε ένα τέτοιο κλίμα ως επί το πλείστον αρνητικής υποδοχής στην Ελλάδα του μυθιστορήματος, ³⁵ του κατεξοχήν είδους του πεζού λόγου κι ενόσω κυριαρχούν η δυσπιστία και ποικίλες τάσεις απαξίωσης του, οι απόπειρες για τη νομιμοποίηση και την εδραίωσή του σπανίζουν, δεδομένης μάλιστα της ευρείας εμπορευματοποίησης μιας πληθώρας κειμένων της παραλογοτεχνικής παραγωγής. Έτσι, τα πρώιμα δείγματα της νεοελληνικής πεζογραφικής παραγωγής του 19^{ου} αιώνα βασισμένα κυρίως σε γαλλικές μυθιστορηματικές μεταφράσεις δέχονται πολλαπλά πυρά: για απουσία ηθικοδιδασκτισμού, για εισαγωγή διεφθαρμένων ηθών και για γλωσσική εξαχρείωση.

Κατά τη δεύτερη περίοδο της έκδοσής του, η φυσιογνωμία του περιодικού *Παρθενών* παρουσιάζεται αρκετά διαφορετική, καθώς αλλάζει τόσο η συχνότητα της κυκλοφορίας του (από μηνιαίο γίνεται εβδομαδιαίο «περιοδικόν σύγγραμμα») όσο και η ύλη του. Κυρίως όμως διαφοροποιούνται οι σταθεροί συνεργάτες του, εφόσον αρκετοί από την ομάδα των αξιόλογων νέων επιστημόνων και λογοτεχνών που εμφανίζονται στα τεύχη της πρώτης περιόδου απουσιάζουν εντελώς στη δεύτερη περίοδο. Στη διαφορετική εικόνα που παρουσιάζει το έντυπο από τη μια περίοδο στην άλλη συμβάλλουν τόσο η πενταετής περίοδος διακοπής της έκδοσης του όσο και η επανακυκλοφορία του στα τέλη της δεκαετίας 1870–1880, οπότε πυκνώνουν οι συλλογικές ανανεωτικές πνευματι-

34. Μουλλάς (1998: 98–9).

35. Για τις αντιδράσεις στην εισβολή του ξένου μυθιστορήματος στα μέσα του 19^{ου} αι. βλ. Μουλλάς (2007: 111). Βλ. ακόμη Σαχίνης (1992: 153–87). Ο Βελουδής από την άλλη, επισημαίνει το πρώιμο ενδιαφέρον που εκδηλώνεται στον ελληνικό χώρο για το ευρωπαϊκό λαϊκό μυθιστόρημα από τον Διονύσιο Σολωμό και τον Ρήγα Βελεστινλή και υπογραμμίζει την ικανοποίηση «ενός αλφαριθμημένου, λίγο ή πολύ αστικού κοινού» από τις μεταφρασμένες εισαγωγές ξένων, ευρωπαϊκών προϊόντων της αστικολαϊκής λογοτεχνίας (1983: 107–8). Και ο Μερακλής κάνει αναφορά στο πρώτο ελληνικό αστικολαϊκό μυθιστόρημα του Ρήγα «Σχολείον των ντελικάτων εραστών (1790) και διαπιστώνει ότι «παράλληλα με την απόρριψη της “υπολογοτεχνίας” και της “υποκοιλτούρας” γενικά, εκδηλώθηκαν σε όχι σπάνιες περιπτώσεις και μερικές ή περιστασιακές παλινωδίες με την προτίμηση από τους αστούς [...] της τέχνης του “ταπεινού” και “αμόρφωτου” λαού» (1993: 48–9). Για τη διαφορετική αντιμετώπιση δειγμάτων της Romanliteratur μετά τη θετική αποτίμηση της λαϊκής τέχνης από τους ρομαντικούς κάνει λόγο και ο Bausinger (1976: 6). Τέλος, ο Roth, αποδίδοντας την καθυστέρηση της μελέτης του λαϊκού μυθιστορήματος στην ένταξή του στην περιοχή της παραλογοτεχνίας ή της έντυπης λαϊκής λογοτεχνίας και όχι της υψηλής ή καλής λογοτεχνίας, επιχειρηματολογεί σθεναρά για την ανάγκη επαναξιολόγησης της λαϊκής λογοτεχνίας ως σημαντικού δείκτη κοινωνικών, πολιτισμικών και λογοτεχνικών διεργασιών (1995).

κές κινήσεις κι εμφανίζονται νέα αξιόλογα φιλολογικά περιοδικά, όπως είναι η *Εστία* (1876–1895) και ο *Παρνασσός* (1877–1895). Επιπλέον, ορισμένοι από τους συνεργάτες του περιοδικού, όπως ο Ν. Γ. Πολίτης, ο Ι. Παπαδιαμαντόπουλος κ.ά. αναχωρούν στο εξωτερικό.

Στη δεύτερη περίοδο παραμένουν από τους συνεργάτες της πρώτης περιόδου μόνο οι Α. Παράσχος, Λ. Ευιάλης και Κ. Παπάζογλου. Εκτός από ποιήματα των Παράσχου και Παπάζογλου, δημοσιεύονται στην πλειοψηφία τους ποιήματα αντιπροσωπευτικά του όψιμου ρομαντισμού ορισμένων ακόμη ποιητών, όπως των Ε. Λαντς, Μ. Ι. Άβλιχου, Γ. Κ. Στρατήγη, Ν. Μαυροκέφαλου, Ε. Κ. Στρατουδάκη. Τόσο από άποψη ποσοτική όσο και από άποψη ποιοτική η ύλη του εντύπου εμφανίζεται υποδεέστερη και αρκετά περιορισμένη στη δεύτερη περίοδο της έκδοσής του. Κατά τη διάρκεια της περιόδου αυτής το μεγαλύτερο μέρος της ύλης καταλαμβάνουν κυρίως οι μελέτες, οι βιογραφίες και τα μυθιστορήματα πρωτότυπα ή μεταφρασμένα, που δημοσιεύονται σε συνέχειες ή διάφορα άλλα πεζογραφήματα. Έτσι, στα τεύχη της δεύτερης περιόδου απαντούν το μυθιστόρημα του Λ. Ευιάλη, *Οι δύο καλλιτέχναι* (1875) με έκδηλες γαλλικές επιδράσεις,³⁶ ηθογραφικά κυρίως διηγήματα των Γ. Αναστασόπουλου («Ο αμνός του Πάσχα (Δημοτική παράδοση)»), Χ. Καρμίτση («Μια σκηνή εν παραδείσω») και Γ. Α. Παπανικολάου («Αραβική φιλοξενία»), καθώς και αρκετά πεζά κείμενα ποικίλου περιεχομένου.

Το περιοδικό διακόπτεται οριστικά, στις αρχές του 1880. Στο τελευταίο τεύχος με αρ. 9 (10 Φεβρ. 1880) ανακοινώνεται διακοπή μικρής διάρκειας της τακτικής έκδοσής του, λόγω των πολλών καθυστερήσεων στις συνδρομές και επανέκδοση του εντύπου από 1^{ης} Μαρτίου του 1880 με κυκλοφορία τρεις φορές το μήνα και με μειωμένη συνδρομή. Ωστόσο, η ανακοίνωση αυτή δεν επιβεβαιώνεται, καθώς το έντυπο δεν επα-

36. Το εξωτικό μυθιστόρημα του Λ. Ευιάλη, *Οι δύο καλλιτέχναι*, που περιλαμβάνει ανατολίτικες ιστορίες και δημοσιεύτηκε με τον υπέρτιτλο *Ανατολικά μυθιστορήματα* και τον υπότιτλο *Τα μυστήρια των χαρμενών* είναι γραμμένο σύμφωνα με ξένο πρότυπο που εντάσσεται εν μέρει στην κυρίαρχη κατά τον 19^ο αιώνα παράδοση των μυθιστοριών των Απόκρυφων ή Μυστηρίων· βλ. Χατζηγεωργίου-Χασιώτη (1979: 248–50 και 268–9). Στα πεζογραφήματα του Ευιάλη, που μετέφραζε συστηματικά δημοφιλή γαλλικά μυθιστορήματα για λογαριασμό διαφόρων εντύπων, είναι εμφανείς γαλλικές επιδράσεις, τις οποίες επισημαίνει και ο Νεοκλής Καζάζης σε βιβλιοκρισία του δημοσιευμένη στο περιοδικό *Παρθενών* για τη μυθιστορία *Ο παράφρων ερημίτης* (1868), που παρά τις ρομαντικές καταβολές του θεωρείται πρώιμο δείγμα πρωτότυπου ελληνικού ρεαλιστικού μυθιστορήματος («Ο παράφρων ερημίτης. Μυθιστορία υπό Α. Γ. Παναγιωτόπουλου», *Παρθενών*, 1/7 (1871): 427–8).

νεκδίδεται. Αναφορικά με τους λόγους που οδήγησαν στην αναγκαστική διακοπή της κυκλοφορίας του, θα πρέπει να ληφθεί υπόψη και η ανακοίνωση βαριάς ασθένειας του διευθυντή έκδοσης του εντύπου στο τεύχος με αρ. 23 (23 Μαρτ. 1879).

Εικόνα 1: Εξώφυλλο του περ. Παρθενών

II. Οι μεταφραστικές επιλογές

Είναι γνωστό πως η μεταφραστική έκρηξη που σημειώνεται από τα μέσα του 19^{ου} αιώνα κι έπειτα συνδέεται με την εκτεταμένη παρουσία πολλαπλών μεταφρασμένων δειγμάτων της παγκόσμιας «λαϊκής» λογοτεχνίας στα διάφορα έντυπα της εποχής και τη διάδοση της «ελαφράς φιλολογίας».³⁷ Με τον τρόπο αυτόν επιτυγχάνεται η βιωσιμότητα των περιοδικών, καθώς επιδιώκεται όχι μόνο η ποιότητα της ύλης με την ανταπόκριση στις αισθητικές προτιμήσεις της λογιουσύνης, αλλά και η εξασφάλιση ολοένα και περισσότερων συνδρομών με παραχωρήσεις στο ευρύτερο αναγνωστικό κοινό και τη δημοσίευση λαϊκών ρομαντικών επιφυλλιδικών πεζογραφημάτων σε συνέχειες, που διαβάζονται κυρίως από γυναίκες. Επιπλέον, όπως παρατηρεί ο Κ. Γ. Κασίνης, η μεταφρα-

37. Για τον συγκεκριμένο όρο βλ. Βικέλας (1892: 133) και Παπακώστας (1983: 678–83).

στική δραστηριότητα στην Ελλάδα του 19^{ου} αι. «επρολείανε το έδαφος για την ανάπτυξη φιλολογικής ζωής [...], επροπόνησε τους νέους στην καλλιέργεια πραγματικής παιδείας, ενίσχυσε την αφομοιωτική λειτουργία της εθνικής λογοτεχνίας».³⁸

Στις σελίδες του περιοδικού *Παρθενών* δημοσιεύονται συνολικά 78 μεταφράσεις λογοτεχνικών κειμένων, οι οποίες καταγράφονται στο Παράρτημα, στο τέλος της παρούσας μελέτης.³⁹ Οι επώνυμοι μεταφραστές του περιοδικού αριθμούν τους 23. Οι περισσότεροι μεταφράζουν από ευρωπαϊκές λογοτεχνίες, κυρίως από τη γαλλική (με ποσοστό 66%), την ιταλική (10%), τη γερμανική (9%) ή την αγγλική (6%), την πολωνική (3%), τη φιλανδική (3%), τη σερβική (1%), τη δανέζικη (1%), και την ισπανική (1%). Μεταξύ αυτών αντιληπτή γίνεται η σταθερή παρουσία ορισμένων μεταφραστών, όπως του Ν. Γ. Πολίτη (8 μεταφράσεις), που μεταφράζει από τη γαλλική, του Ε. Σχινά⁴⁰ (7 μεταφράσεις), που μεταφράζει από τη γαλλική, του Αριστείδη Βαμπά⁴¹ (5 μεταφράσεις), που μεταφράζει από τη γαλλική, του Ι. Παπαδιαμαντόπουλου (Jean Moréas)⁴² (5

38. Κασίνης (2005: 29). Βλ. και Αγγέλου (1989: 101 κ.ε.).

39. Οι μεταφράσεις του περιοδικού *Παρθενώνα* έχουν καταχωριστεί με πρόσθετες σχετικές πληροφορίες σε ηλεκτρονική βάση δεδομένων του Κέντρου Ελληνικής Γλώσσας, στο πλαίσιο του ερευνητικού προγράμματος του τμήματος Γλώσσας και Λογοτεχνίας του Κέντρου Ελληνικής Γλώσσας «Η υποδοχή της ξένης λογοτεχνίας στην Ελλάδα του 19^{ου} αιώνα μέσα από τα περιοδικά (1831–1900)», με επιστημονικούς υπεύθυνους τους Τάκη Καγιαλή και Λάμπρο Βαρελά. Τον τελευταίο μάλιστα οφείλω να ευχαριστήσω θερμά για τη συνεχή και ιδιαίτερα πολύτιμη καθοδήγησή του.

40. Ο νομικός Επαμεινώνδας Σχινάς (†1888) διετέλεσε διορθωτής στη Βουλή και ήταν επιθεωρητής της *Εφημερίδος των συζητήσεων της Βουλής (Νέα Εφημερίς*, 17 Μαΐου 1886). Υπήρξε συνεργάτης στην εφ. *Εθνοφυλάξ* (1862–1881) (*Νέα Εφημερίς*, 20 Ιαν. 1888) κι εμφανίζεται ως μεταφραστής στην εφ. *Στοά*, όπου μεταφράζει σε συνέχειες το μυθιστόρημα «Ονορίνα υπό Η. De Balzac» (*Honorine: Scènes de la vie privée*), από 22 Φεβρ. 1879 (αρ. φ. 53/1841) έως 17 Μαρτ. 1879 (αρ. φ. 76/1864). Στην ίδια εφημερίδα δημοσιεύονται επίσης θεατρικές κριτικές του για τις παραστάσεις του θιάσου Δ. Αλεξιάδου στο θέατρο «Απόλλων» (εφ. *Στοά*, 10 Ιουν. 1880) και για την παράσταση του τρίπρακτου δράματος του Δ. Α. Κορομηλά, *Ανακρέων* (εφ. *Στοά*, 20 Αυγ. 1880).

41. Ο φιλόλογος και δημοσιογράφος Αριστείδης Βαμπάς (1840–1910), θρακικής καταγωγής, συνεργάστηκε με διάφορες εφημερίδες και περιοδικά και ίδρυσε το περ. *Εθνική Βιβλιοθήκη* (1865–1876) και την εφ. *Στοά* (1874–1884). Διετέλεσε ακόμη νομάρχης Μεσολογίου, γενικός γραμματέας του Εθνικού Πανεπιστημίου και του υπουργείου Εσωτερικών, καθώς και βασιλικός επίτροπος στην Εθνική Τράπεζα. Συνέγραψε διάφορες πραγματείες και μετέφρασε κυρίως διηγήματα. Βλ. *Θρακικά* (1931: 170–171).

42. Ο ποιητής Ι. Παπαδιαμαντόπουλος (γνωστός με το ψευδώνυμο Jean Moréas), εκτός από τις πεζές μεταφράσεις του που δημοσιεύει στο περιοδικό *Παρθενών* (βλ. Παράρτημα), μεταφράζει αργότερα και ορισμένα από τα πρώτα κεφάλαια του έργου του Goethe *Werther*, καθώς και τα γαλλικά πεζογραφήματα «La souris blanche» του H. Moreau στο *Ατ-*

μεταφράσεις), που μεταφράζει από τη γαλλική και ίσως από τη γερμανική, καθώς και του Α. Παράσχου⁴³ (4 μεταφράσεις), που μεταφράζει από τη γαλλική, του Γ. Κ. Σφήκα⁴⁴ (3 μεταφράσεις), που μεταφράζει από την ιταλική, του Α. Γ. Σκαλίδη⁴⁵ (4 μεταφράσεις), που μεταφράζει από την αγγλική και τη γαλλική, του Ν. Κλεινιά (2 μεταφράσεις), που μεταφράζει μάλλον από την πολωνική. Στους μεταφραστές του περιοδικού συγκαταλέγονται επίσης οι Άγγελος Σ. Βλάχος, Π. Βεργωτής, Π. Πανάς, Γεώργιος Παράσχος, Κ. Παπάζογλου, Δ. Ε. Ποταμιάνος, Émile Legrand, Λ. Ι. Ολύμπιος, Σ. Λογιωτατίδης, Λ. Μ. Κλης, Θ. Ι. Κολοκοτρώνης και ορισμένοι άλλοι που υπογράφουν με αρχικά ή με ψευδώνυμο.

Δεδομένου ότι η μεταφρασμένη πεζογραφία στα ελληνικά περιοδικά του 19^{ου} αι. συνιστά ανάγνωσμα με μεγάλη απήχηση στο ευρύτερο αναγνωστικό κοινό,⁴⁶ θεωρείται μάλλον αξιοσημείωτη η παρουσία επιλεγ-

τικόν ημερολόγιον του έτους 1874, 63–82 και *Nid de Corbeaux (Η φωλιά των κοράκων)* του Α. Houssaye, που κυκλοφόρησε αυτοτελώς από το τυπογραφείο του Παρθενώνα το 1874. Σύμφωνα με τον Robert A. Jouanny, από τις μεταφραστικές επιλογές του Παπαδιαμαντόπουλου διαφαίνεται η προτίμησή του σε αφηγήματα με ιστορικό καμβά (1975: 319–20 και 324–5). Από τα ποιητικά κείμενα που μεταφράζει ο Παπαδιαμαντόπουλος και συμπεριλαμβάνει στη συλλογή του *Τρυγόνες και έχιδναι* (ποιήματα με αρ. XVI–XXII των Goethe, Heine, Schiller, Didier, Murger και Béranger) απαντούν στο περιοδικό *Παρθενών* οι μεταφράσεις της γερμανικής μπαλάντας του Goethe «Erlkönig» (αρ. XVI) στη δημοτική και του γαλλικού ποιήματος «L'Automne» του Charles Didier (αρ. XVII) στην καθαρεύουσα. Στον *Παρθενώνα* δημοσιεύονται και τα πρωτότυπα ποιήματα του Παπαδιαμαντόπουλου, γραμμένα στην καθαρεύουσα «Μελαγχολία» (*Παρθενών*, 3/28 (1873): 152) και «Βωνωνία (Ανάμνησις Ιταλίας)» (*Παρθενών*, 3/31 (1873): 270).

43. Ο γνωστός ρομαντικός ποιητής της αθηναϊκής σχολής, Α. Παράσχος (1838–1895) εξέδωσε τα ποιήματά του σε τρεις τόμους το 1881 και διασκεύασε έμμετρα πεζές μεταφράσεις στην ελληνική ξενόγλωσσων λογοτεχνικών κειμένων, όπως συνέβη και με το σερβικό ποίημα «Σερβικόν άσμα» ή τα φιλανδικά ποιήματα «Πόθος» και «Ο αδελφοκτόνος», που απαντούν στο περ. *Παρθενών* (βλ. Παράρτημα). Μετέφρασε ωστόσο και ποιήματα των Byron, Lamennais, Bremer, Chateaubriand κ.ά., τα οποία συμπεριέλαβε στην ενότητά των μεταφράσεων στον τόμ. Α΄ των *Ποιημάτων* του (1881).

44. Ο Ζακυνθινός λόγιος Γεώργιος Σφήκας (1846–1921) επιδόθηκε κυρίως σε μεταφράσεις ξένων θεατρικών έργων (π.χ. Giacometti, Mastriani, Dominici, Vitaliani, Ferrari κ.ά.). Βλ. Ζώης (1963: 627–8).

45. Ο δημοσιογράφος Αλέξανδρος Γ. Σκαλίδης (1838–1894), κρητικής καταγωγής, ίδρυσε το 1865 μαζί με τον Αριστείδη Βαμπά το περ. *Εθνική Βιβλιοθήκη* (1865–1876) και ανέλαβε τη διεύθυνση της έκδοσής του. Μετέφρασε επιστημονικά συγγράμματα, φιλολογικές πραγματείες και μυθιστορήματα. Βλ. *Θρακικά* (1931: 165). Βλ.α κόμη *Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια* (Π. Δρανδάκης), τόμ. ΚΑ΄ (1956: 897).

46. Για το γεγονός ότι η πρωτότυπη και κυρίως η μεταφρασμένη πεζογραφία συνιστά δημοφιλές ανάγνωσμα στα ελληνικά οικογενειακά φιλολογικά περιοδικά του 19^{ου} αι. και αποτελεί σταθερό ζητούμενο από το αναγνωστικό κοινό της εποχής βλ. Καρπόζηλου

μένων ποιητικών μεταφράσεων (13) στο περιοδικό *Παρθενών*. Οι μεταφράσεις αξιόλογων ποιητικών κειμένων παλαιότερων, όπως της γερμανικής μπαλάντας του Johann Wolfgang von Goethe «Το εξωτικό» (1782),⁴⁷ αποσπασμάτων από το γνωστό ποιητικό σύνθεμα *Ερμάννος και Δωροθέα* επίσης του Goethe ή από την «Κόλαση» της *Θείας Κωμωδίας* του Dante Alighieri, καθώς και από τη ρομαντική ποιητική παραγωγή σύγχρονων λογοτεχνών, όπως του Victor Hugo («Φάσματα εκ των ανατολικών ποιήσεων του Βίκτωρος Ουγκώ», «Αι Ποιναί», «Το βασιλικόν περιβόλαιον»), του François Coppée («Ο εξόριστος»)⁴⁸ και του Charles Didier («Το φθινόπωρον»)⁴⁹ θα πρέπει να αποδοθούν στην απόπειρα ανταπόκρισης εκ μέρους της διεύθυνσης έκδοσης του εντύπου στις αισθητικές προτιμήσεις ενός λογιότερου αναγνωστικού κοινού.

Από τις παραπάνω επιλογές ποιητικών μεταφράσεων διαφαίνεται καταρχήν η προτίμηση σε ποιητικά κείμενα με ηθικοπαιδαγωγικό και πατριωτικό περιεχόμενο, που εναρμονίζονται με το κυρίαρχο ως τότε ρομαντικό και νεοκλασικιστικό κλίμα. Έτσι, τόσο τα ποιήματα του Victor Hugo («Φάσματα εκ των ανατολικών ποιήσεων του Βίκτωρος Ουγκώ»,⁵⁰ «Αι Ποιναί (B. B. ζ', ασμ. ιε', il est des jours abjects)»,⁵¹ «Το βασιλικόν περιβόλαιον»)⁵² όσο και το ποιητικό έργο *Ερμάννος και Δωροθέα (Hermann und Dorothea)* του Goethe,⁵³ που επικεντρώνεται θεματικά σε μια ερωτική ιστορία απηχούν την κυρίαρχη εθνικοαπελευθερωτική ιδεολογία της εποχής και προβάλλουν ορισμένες επαναστατικές αξίες. Στο επαναστατικό κλίμα που κυριαρχεί κατά την περίοδο ανασύστασης του ελληνικού

(1991: 175 κ.ε.) και Κασίνης (1998: 48–66). Για τη μεταφρασμένη πεζογραφία της ίδιας χρονικής περιόδου βλ. και Πάτσιου (1997: 181–90).

47. Το πρωτότυπο ποίημα («Erlkönig») συμπεριλαμβάνεται στη συλλογή *Balladen* (1797).

48. Το πρωτότυπο ποίημα («L'exilé») συμπεριλαμβάνεται μάλλον στη συλλογή: *Sonnets intimes et poèmes inédits* (1842–1908).

49. Το πρωτότυπο ποιητικό κείμενο («L'automne») περιλαμβάνεται στη συλλογή *Mémoires helvétiques* (1818).

50. Η ποιητική μετάφραση γίνεται από τον Α. Παράσχο και συμπεριλαμβάνεται στην αυτοτελή έκδοση του ποιητικού του έργου (τόμ. Α', 1881: 261–6). Το πρωτότυπο ποίημα με τίτλο «Fantomes» ανήκει στη συλλογή του Victor Hugo, *Les orientales* (1829).

51. Η μετάφραση του ποιήματος γίνεται από τον Ε. Λ. [Émile Legrand] στην αρχαία ελληνική. Πρόκειται για το ποίημα αρ. XV («Il est des jours abjects ού, séduits par la joie») από το βιβλίο VII: «Les sauveurs se sauveront» της συλλογής του V. Hugo, *Les châtements* (1853).

52. Η μετάφραση του ποιήματος γίνεται επίσης από τον Ε. Λ. [Émile Legrand] στην αρχαία ελληνική. Το πρωτότυπο ποίημα με τίτλο «Le manteau impériale» ανήκει στο βιβλίο V: «L'autorité est sacrée» από τη συλλογή του V. Hugo *Les châtements* (1853).

53. Η ημιτελής μετάφραση σε πεζό λόγο υπογράφεται από τον Ι. Παπαδιαμαντόπουλο. Για την πρόσληψη του έργου του Goethe στην Ελλάδα βλ. Βελουδής (1992: 19–35 και 1983).

έθνους ανταποκρίνεται και η μετάφραση του μασσαλιώτικου θούριου («La Marseillaise» του Rouget de Lisle), που επιχειρείται από τον Ν. Γ. Πολίτη σε πεζό λόγο και περιλαμβάνεται μαζί με το γαλλικό πρωτότυπο στη μελέτη του με τίτλο «Δημώδης Φιλολογία. Άσματα δημοτικά των Γάλλων». Στην ίδια μελέτη εντάσσεται και η μετάφραση επίσης σε πεζό λόγο του γαλλικού δημοτικού άσματος με τίτλο «Το άσμα του Μαλμπρούγ» («La chanson de Malbrough»).

Μεταξύ των περιορισμένων αριθμητικά ποιητικών μεταφράσεων που απαντούν στον *Παρθενώνα*, αξίζει ίσως να σχολιαστούν ιδιαίτερα οι έμμετρες μεταφράσεις στη δημοτική αποσπασμάτων από την «Κόλαση» της *Θείας Κωμωδίας* («L'inferno», *La divina commedia*) του Δάντη (Dante Alighieri): μία του Παναγιώτη Βεργωτή με τίτλο «Κόλασις. Άσμα πέμπτο»⁵⁴ και άλλη μια του Παναγιώτη Πανά με τίτλο «Φραγγίσκη η εξ Αριμίνου (Επεισόδιον της Κολάσεως του Δάντου)»,⁵⁵ που δημοσιεύονται και οι δύο στη δεύτερη φάση έκδοσης του περιοδικού. Παρά τη σύνδεση της *Θείας κωμωδίας* με τον μεσαιωνικό δογματισμό από τους λόγιους της Αναγέννησης και παρά τις επικρίσεις που δέχτηκε κατά τον 17^ο και 18^ο αιώνα για την αντικλασικιστική μορφή του ή για τον μη ορθολογιστικό γκροτέσκο χαρακτήρα της, ο απόηχος του δαντικού έργου υπήρξε αναμφίβολα τεράστιος ιδιαίτερα κατά την περίοδο του ρομαντισμού.⁵⁶ Στην Ελλάδα εμφανίζονται από τα μέσα του 19^{ου} αιώνα κι έπειτα πολυάριθμες μεταφράσεις του δαντικού «θείου ποιήματος» («roema sacro»), στις οποίες μεταφράζεται κυρίως η «Κόλαση» σε αποσπασματική μορφή,⁵⁷ ενώ η μετάφραση ολόκληρης της *Θείας κωμωδίας* επιχειρείται για

54. *Παρθενών*, 4/10 (19 Νοεμ. 1878): 77–80 και 4/11 (26 Νοεμ. 1878): 86–87.

55. *Παρθενών*, 5/25 (15 Απρ. 1879): 199. Ο Παναγιώτης Πανάς μεταφράζει επίσης το θεατρικό έργο *Francesca da Rimini* (1815) του Sylvio Pellico, που είναι εμπνευσμένο από το πέμπτο άσμα της *Κόλασης* του Dante.

56. Κατά την περίοδο του ρομαντισμού επιτελείται ουσιαστικά η αναβίωση του δαντικού έργου, καθώς οι σημαντικότεροι εκπρόσωποι του κινήματος (Coleridge, Shelley, Byron) στην προσπάθειά τους να αποστασιοποιηθούν από τους αισθητικούς κανόνες του κλασικισμού ανήγαγαν σε ύψιστες αισθητικές αρετές ορισμένα από τα κύρια χαρακτηριστικά του δαντικού ποιήματος, όπως το πάθος, την ανάμειξη των ποιητικών ειδών και τον μυστικισμό. Βλ. σχετικά Βλαβιανός (2004) και Αρμάος (2005).

57. Πρόκειται για τις μεταφράσεις των Ματθαίου Κάλλου (1844), Α. Ρ. Ραγκαβή, Α. Βαλαωρίτη (1857), Π. Βεργωτή (1865 και 1899), Π. Ι. Μαυροκέφαλου (1876), Κ. Μουσούρου (1882), Γ. Ζουφρέ (1905–1906), Α. Λασκαράτου (1916) και Γ. Καλοσγούρου (1922). Για τις μεταφράσεις αυτές βλ. Hesseling (1968: 71–83), όπου καταγράφεται από τον μεταφραστή μια σειρά ελληνικών μελετημάτων σχετικών με την επίδραση του Δάντη στη νεοελληνική λογοτεχνία.

πρώτη φορά σε πεζό λόγο από τους Γ. Σ. Βουτσινά και Δ. Χ. Σταυρόπουλο το 1894.

Μεταξύ των μεταφράσεων αυτών κατέχουν ξεχωριστή θέση οι πρώτες έμμετρες μεταφράσεις στη δημοτική και σε δεκαπεντασύλλαβους ανομοιοκατάληκτους του Παναγιώτη Βεργωτή,⁵⁸ δεδομένου ότι και οι δύο θεωρήθηκαν εντέλει ως οι καλύτερες μεταφράσεις της «Κόλασης», αν και όχι ολοκληρωμένες, ύστερα από τη δημοσίευση της απογοητευτικής Έκθεσης της Επιτροπής του Οικονομείου Διαγωνισμού για τη μετάφραση της «Κόλασης» του Δάντη.⁵⁹ Συγκεκριμένα ο Βεργωτής εξέδωσε μεταφρασμένα τα πρώτα πέντε άσματα της «Κόλασης» το 1865⁶⁰ και μόνο το πέμπτο άσμα το 1875.⁶¹ Για την ύστερη αυτή μετάφραση ο Παναγιώτης Πανάς (1832–1896) δημοσίευσε ανώνυμη θετική βιβλιοκρισία, όπου επεσήμαινε ότι ο Βεργωτής «έχει έτοιμη και πλήρη μετάφραση της Κολάσεως εις λογίαν γλώσσαν, ην απέστειλεν εις την επί του Οικονομείου διαγωνίσματος επιτροπήν, αλλ' ήτις δεν ελήφθη υπ' όψιν υπό των κριτών ως αποσταλείσα μετά την λήξιν της ταχθείσης προθεσμίας».⁶² Είναι πιθανό να πρόκειται για μια πεζή μετάφραση ολόκληρης της «Κόλασης» στην καθαρεύουσα, τα χειρόγραφα της οποίας εντοπίστη-

58. Για τα συγκεκριμένα μεταφραστικά εγχειρήματα του Π. Βεργωτή και τον αντίκτυπο που είχαν βλ. Αλισανδράτος (1965: 115–26). Βλ. ακόμη Καιροφύλλας (1933: 145–61). Για τη ζωή και το έργο του Κεφαλλονίτη λόγιου και «ελληνοδιδασκαλου» Βεργωτή (1842–1916), χάρη στον οποίο διασώθηκε το κεφαλλονίτικο χειρόγραφο του Γύπαρη και του Κατσούρμπου του κρητικού θεάτρου βλ. Αλισανδράτος (1964: ρη' – ρις').

59. Η κριτική επιτροπή του συγκεκριμένου διαγωνισμού με εισηγητή τον Θ. Αφεντούλη και μέλη τους Σ. Κουμανούδη, Ε. Καστόρχη κ.ά. το 1871 δεν βράβευσε καμιά από τις τέσσερις μεταφράσεις που είχαν υποβληθεί (δύο έμμετρες και δύο πεζές), ενώ το 1874 έδωσε το βραβείο στην έμμετρη μετάφραση του Γ. Ε. Αντωνιάδη σε στίχους δεκαπεντασύλλαβους ανομοιοκατάληκτους της καθαρεύουσα. Η έκθεση της επιτροπής για τον δεύτερο διαγωνισμό δεν δημοσιεύτηκε, όπως συνέβη για τον πρώτο διαγωνισμό (*Έκθεσις της Επιτροπής επί της μεταφράσεως του Δάντου εν τω διαγωνίσματι Δ. Οικονόμου*, υπό του εισηγητού Θ. Αφεντούλη, εν Αθήναις εκ του τυπογραφείου Ιωάννου Αγγελόπουλου, 1873), αλλά δημοσιεύτηκαν πολλές κρίσεις και κυρίως επικρίσεις για τη βράβευση αυτή. Για τους δύο αυτούς διαγωνισμούς βλ. Κασίνης (2003: 53–83).

60. *Η Κόλασις του Δάντου εξελληνισθείσα εμμέτρως, και με σημειώσεις εξηγητικής, ιστορικής και φιλολογικής αναπτυχθείσα κατά τα πρώτα πέντε άσματα*, υπό Παναγιώτη Βεργωτή, εν Κεφαλληνία, εκ του τυπογραφείου «Η Κεφαλληνία», 1865. Βλ. Κασίνης (2006: αρ. 941) και Ηλιού και Πολέμη (2006: αρ. 1865: 262). Οι κρίσεις για τη μετάφραση αυτή του 1865 δημοσιεύτηκαν από τον Βεργωτή (1882: 12–33).

61. *Η Κόλασις του Ντάντε*. Ραψωδία Ε', μετάφρασις Π. Βεργωτή, έκδοσις Β' διωρθωμένη, Αργοστόλι, Τύποις Προόδου, 1875. Βλ. Κασίνης (2006: αρ. 1509).

62. Πανάς (1876: 2–3).

καν, αλλά κατά τον Αλισανδράτο, είναι «τόσο “αδούλευτη”, ώστε αποκλείεται να είναι αυτή που έστειλε στον Οικονόμιο διαγωνισμό».⁶³

Η τρίτη επίσης έμμετρη μετάφραση στη δημοτική του πέμπτου άσματος της «Κόλασης» από τον Βεργωτή είναι αυτή που δημοσιεύτηκε στο περιοδικό *Παρθενών* του έτους 1878 με «Προοίμιο του μεταφραστή», όπου μεταξύ άλλων αναφέρει: «Εάν ευτυχίσωμεν ποτέ να εκδώσωμεν εις φως την μετάφρασιν της Κολάσεως ολόκληρον, θα προσπαθήσωμεν να καταδείξωμεν και πόσον, από τα χρυσωρυχεία της προγονικής αρχαιότητας, μέταλλον πολύτιμον υπάρχει εις το ιταλικόν τούτο αρχιτεκτόνημα». Επιπλέον, στο τέλος της μετάφρασης σημειώνεται από τον μεταφραστή: «Ολόκληρον μετάφρασιν της Κολάσεως επαρουσιάσαμεν κατά το επίτηδες διαγώνισμα του 1875.⁶⁴ Η μετάφρασις δεν ελήφθη υπ’ όψιν, διότι είχαν παρέλθει τινές ημέραι και ώραι από την ταχθείσαν προθεσίαν!... Ελήφθησαν δε υπ’ όψιν και επηνέθησαν μεταφράσεις πλήρεις πεζότητος, κατά την ομολογίαν των κριτών. Ημείς φρονούμεν ότι η δάφνη δια μίαν καλήν μετάφρασιν του εξόχου ποιητού της Ιταλίας έπρεπε να μείνη πολύν καιρόν εις τους δαφνώνας». Η συγκεκριμένη μετάφραση μαζί με το προοίμιο του μεταφραστή επανεκδόθηκε στο βιβλίο πολεμικής που εξέδωσε ο Βεργωτής με τίτλο *Τα Παραδείσια της Κολάσεως* (1882), όπου παρατίθενται δικά του σχόλια για τη μετάφρασή του και για τις μεταφράσεις της «Κόλασης» από τους Γ. Ε. Αντωνιάδη,⁶⁵ Κ. Μουσούρο⁶⁶ και Π. Ι. Μαυροκέφαλο.⁶⁷

Η ποιητική μετάφραση κυρίως των πέντε πρώτων ασμάτων της «Κόλασης» του Dante απασχόλησε τον Βεργωτή και στη συνέχεια, κα-

63. Αλισανδράτος (1965: 118).

64. Εννοεί προφανώς τον Οικονόμιο μεταφραστικό αγώνα του 1873, για τον οποίο η Έκθεση της Επιτροπής δεν δημοσιεύτηκε ολόκληρη, αλλά ανακοινώθηκε στα τέλη του 1874 και η σχετική συζήτηση στον τύπο άρχισε από τον Ιανουάριο του 1875 και διήρκεσε περίπου ένα εξάμηνο.

65. Αντωνιάδης (1874: 566–94). Ο Αντωνιάδης μετάφρασε επίσης τον «Παράδεισο» (1881) και ολόκληρη τη *Θεία Κωμωδία*: Δάντου Αλιγγιέρου *Θεία Κωμωδία*, μετάφρασις έμμετρος υπό Γεωργίου Εμμ. Αντωνιάδου βραβευθείσα εν τω Οικονομείω Αγώνι, εν Αθήναις, εκ του τυπογραφείου Κ. Αντωνιάδου, 1881. Βλ. Κασίνης (2006: αρ. 1966).

66. Δάντου, *Ο Άδης*, μετάφρασις Κωνσταντίνου Μουσούρου, εν Λονδίνω 1882 (βλ. Κασίνης, 2006: αρ. 2026). Η μετάφραση είναι στην αρχαϊζουσα, όπως και οι μεταφράσεις από τον ίδιο των κειμένων «Το Καθαρτήριο» (1884) και «Ο Παράδεισος» (1885).

67. Π. Ι. Μαυροκέφαλος, *Ο Άδης του Δάντου εξελληνισθείς υπό Π. Ι. Μ.*, εν Κεφαλληνία, τύποις Προόδου, 1876. Βλ. Κασίνης (2006: αρ. 1600). Η μετάφραση είναι στην καθαρεύουσα.

θώς δημοσιεύτηκαν και άλλες μεταγενέστερες μεταφράσεις του.⁶⁸ Εύλογα ο Αλισανδράτος, σχολιάζοντας το μεταφραστικό έργο του Βεργωτή, παρατηρεί ότι «προσπαθούσε πάντα ν' αποδώσει πιστότερα το νόημα, να συμπυκνώσει τη φράση, να δώσει μουσικότητα και πλαστικότητα στο στίχο, μ' ένα λόγο να μείνει πιστός στο μεγάλο ποιητή χρησιμοποιώντας τη φρεσκάδα της δημοτικής χωρίς να προδώσει την ποίηση».⁶⁹

Δεδομένου του απόηχου του Οικονόμιου μεταφραστικού διαγωνισμού για τη μετάφραση της «Κόλασης» του Δάντη και των αλληπάλληλων συζητήσεων που ακολούθησαν, δεν είναι περίεργο που ο Παναγιώτης Πανάς,⁷⁰ φίλος και υπερασπιστής του Βεργωτή, δημοσιεύει επίσης στο περιοδικό *Παρθενών* μια δική του έμμετρη μετάφραση στη δημοτική ενός επεισοδίου της «Κόλασης» με τον τίτλο «Φραγγίσκη η εξ Αριμίνου». Για το επεισόδιο αυτό ο Βεργωτής στο προοίμιο της δικής του μετάφρασης στο περιοδικό επισημαίνει τα ακόλουθα: «Το πέμπτον άσμα της Κολάσεως [...] περιέχει το αμίμητον επεισόδιον της Φραντσέσκας. Οι γονείς της ήθελαν να την υπανδρεύσουν με ασχημότατον πρόσωπον [...] Ετεχνάσθησαν απάτην [...] Μαργαρίτης πολύτιμος της Θείας Κωμωδίας είναι το επεισόδιον τούτο. Ευρίσκεται τω όντι εις τρικυμίαν αμυχανίας η ψυχή τι πρώτον να θαυμάση εις αυτό, την απaráμιλλον τέχνην, την αβροτάτην λεπτότητα της περιγραφής, ή τα υψηλά διδάγματα, τα οποία δύνανται ν' αντλήσουν αι καρδίαι [...] Τω όντι η δραματική αύτη παράστασις είναι σωφρονιστικωτάτη νουθεσία, την οποίαν απευθύνει προς την κοινωνίαν η ποίησις».⁷¹

Όπως συμβαίνει στα περισσότερα φιλολογικά περιοδικά του 19^{ου} αιώνα, και στο περιοδικό *Παρθενών* είναι εμφανές το προβάδισμα των μεταφρασμένων διηγημάτων (36) έναντι άλλων πεζογραφικών ειδών, το οποίο συνδέεται κυρίως με την απήχηση που έχει το είδος αυτό στο

68. Για τις μεταφράσεις αυτές του Βεργωτή (τρεις νεότερες εκδόσεις και δύο ανατυπώσεις) βλ. Αλισανδράτος (1965: 123). Ενδεικτικά επισημαίνουμε τη μετάφραση με τίτλο «Η Κόλαση του Ντάντε. Τραγούδι πέμπτο», *Εστία*, τόμ. Γ', 35/22 (30 Μαρτ. 1893): 349-50.

69. Αλισανδράτος (1965: 123).

70. Ο Κεφαλλονίτης λόγιος Παναγιώτης Πανάς (1832-1896), γνωστός για το ποιητικό, δημοσιογραφικό και μεταφραστικό του έργο και για την πολιτική του δράση, συμπορεύτηκε με το κίνημα του επανησιακού ριζοσπαστισμού και υπέστη αλληπάλληλες διώξεις. Υπήρξε ιδρυτής του φιλελεύθερου συλλόγου «Ο Ρήγας» (μαζί με τον Ρόκκο Χοϊδά), εκδότης βραχύβιων εφημερίδων (*Εξέγερσις*, *Κεραυνός*, *Σφήκα* κ.ά.) και συντάκτης των εντύπων *Ασμοδαίος*, *Εβδομάς*, *Ποιητικός Ανθών*, *Ραμπαγάς* κ.ά. Μετέφρασε Alfieri, Boccaccio, Dickens, Ossian, Poe, Racine κ.ά. και άσκησε καυστική κριτική εναντίον του αποστάτη της σολωμικής και επανησιακής σχολής Α. Βαλαωρίτη. Για το έργο του βλ. Σταυροπούλου (1987) και Θεοδωράτος (1964: 168-74). Βλ. ακόμη Ζώης (1963: 627-8).

71. *Παρθενών*, 4/10 (19 Νοεμ. 1878): 78-9.

αναγνωστικό κοινό των περιοδικών, ιδιαίτερα από τη δεκαετία του 1850 κι έπειτα, οπότε γίνεται αντιληπτή η εκτεταμένη παρουσία του διηγήματος σε έντυπα που αποτελούν και τους «κύριους μοχλούς της ανάπτυξης του».⁷² Αντιθέτως, στις αυτοτελείς εκδόσεις μεταφρασμένων λογοτεχνικών έργων κατά το μεγαλύτερο μέρος του 19^{ου} αιώνα τη μερίδα του λέοντος κατέχει το μυθιστόρημα,⁷³ γεγονός που συμβάλλει στη δημοτικότητα του σε μια μετεπαναστατική περίοδο με έντονες ξενοφοβικές και εθνικιστικές εκδηλώσεις και κατ' επέκταση οδηγεί στην πολεμική εναντίον του είδους.⁷⁴

Επιπλέον, τα μεταφρασμένα διηγήματα που απαντούν στις σελίδες του *Παρθενώνα* υπερτερούν αριθμητικά τόσο απέναντι στα πρωτότυπα δημοσιευμένα διηγήματα (4) όσο και απέναντι στις μεταφράσεις μυθιστορημάτων και νουβελών (11).⁷⁵ Τα περισσότερα από αυτά μεταφράζονται από τη γαλλική γλώσσα (19 στο σύνολό τους), γεγονός που συνδέεται με την ανάκαμψη του γαλλικού διηγήματος έναντι του επιφυλλιδικού μυθιστορήματος κατά τη δεκαετία του 1870 κ.έ. χάρη στην εμφάνιση αξιόλογων νέων διηγηματογράφων, όπως οι A. Daudet, A. de Villers de L'Isle-Adam, J. Barbey d'Aureville και G. de Maupassant.⁷⁶ Έτσι, μετα-

72. Μουλλάς (1980: κς' και λ' -λα'). Πιο συγκεκριμένα, για το θέμα αυτό ο Μουλλάς παρατηρεί: «Είναι φανερό πως το ενιαίο όραμα του παρελθόντος υποχωρεί τώρα μπροστά σ' ένα παρόν γεμάτο από σκόρπιες, ανάλαφρες και κατακερματισμένες εικόνες. Έτσι, το περιοδικό τεμαχίζει την ολική γνώση, προάγει τη συντομία, καταξιώνει τη μερικότητα, προβάλλει την επικαιρότητα· είναι το φυτώριο του διηγήματος» (1980: λβ'). Για την παρουσία του διηγήματος σε δύο μεγάλα περιοδικά του 19^{ου} αιώνα βλ. και Λούδη (2005).

73. Ο Κ. Γ. Κασίνης αποδίδει το προβάδισμα του μεταφρασμένου μυθιστορήματος στον ελληνικό χώρο από το 1845 κ.ε. κυρίως σε εκδοτικά συμφέροντα (1998: 16). Από την άλλη, η Πόπη Πολέμη συνδέει την κυριαρχία της πεζογραφίας στην ελληνική ενδοχώρα της περιόδου 1864-1900 με την ανάπτυξη ενός νέου αναγνωστικού κοινού, αστικού και συχνά γυναικείου (2006: 24-5).

74. Όπως υποστηρίζει και η Σοφία Ντενίση, η αλλαγή που παρατηρείται μετά το 1845 ως προς το κριτήριο επιλογής των προς μετάφραση μυθιστορημάτων (από το «ωφέλιμο» στο «τερπνό»), σε συνδυασμό με τη δημοσίευσή τους σε συνέχειες, συμβάλλει σημαντικά στην αύξηση των μεταφράσεων ξενόγλωσσων μυθιστορημάτων αλλά και των δριμύτατων επικρίσεων για διαφθορά των ηθών εξαιτίας της ανάγνωσής τους (1995: 14-15). Βλ. και Αλέξης Πολίτης (1999: 85-96).

75. Αντιστροφή στην αναλογία των δημοσιευμένων στον περιοδικό τύπο μεταφρασμένων και πρωτότυπων διηγημάτων σημειώνεται ουσιαστικά μετά την προκήρυξη διαγωνισμού διηγήματος στην *Εστία* το 1883 και συμβαδίζει με σημαντικές αλλαγές στον χώρο της νεοελληνικής πεζογραφίας: στροφή προς τον νατουραλισμό, κάμψη του ιστορικού μυθιστορήματος και καλλιέργεια του ηθογραφικού διηγήματος. Για τον ρόλο της *Εστίας* στη διαμόρφωση ενός ηθογραφικού τύπου διηγήματος, στο οποίο αποτυπώνονται με τρόπο ρεαλιστικό τα καθημερινά στιγμιότυπα της αγροτικής ζωής βλ. Παπακώστας (1982).

76. Λούδη (2005: 28).

φράζονται δείγματα της σύγχρονης γαλλικής διηγηματογραφίας, όπως διηγήματα των Paul Féval, Frédéric Soulié, Xavier de Montépin, Paul de Kock, George Sand και πολλών άλλων γάλλων συγγραφέων, που δεν κατονομάζονται.

Στα περισσότερα από τα διηγήματα που μεταφράζονται στον *Παρθενώνα* συνυπάρχουν ρομαντικά στοιχεία (π.χ. ο άδοξος έρωτας, ο θάνατος, η υπερβολή, το εξωπραγματικό στοιχείο, η επαναστατική δράση, ο εξωτισμός) με στοιχεία ρεαλιστικά (π.χ. η επαφή με τη σύγχρονη ή την πρόσφατη ιστορική πραγματικότητα, η έκθεση πτυχών της σκληρής και αποκρουστικής πραγματικότητας, η προβολή διεφθαρμένων ηρώων ή ατόμων του υποκόσμου). Έτσι, η υιοθέτηση μιας ρεαλιστικότερης πλοκής με νατουραλιστικές όψεις της αντίξοης πραγματικότητας αλλά και ίχνη ενός όψιμου ρομαντισμού γίνεται αντιληπτή σε αρκετά διηγήματα, όπως στο διήγημα «Ολδύνα» του πολωνού Julian Szotarski⁷⁷ και στο διήγημα «Ο κύριος του κυρίου» του επίσης πολωνού Adolf Krosnowski (σε μετάφραση του Ν. Κλεινιά) ή στα ακόλουθα ανυπόγραφα διηγήματα: «Θεοβάλδος», «Ο πρώτος έρωσ του Νωδιέ», «Η θυσία του Βεετχόφεν», «Μία νυξ εν χαρτοπαιγνίω», «Ανανδρία», «Εν μυστήριον» κ.ά. Η απομυθοποίηση του ρομαντικού έρωτα επιχειρείται επίσης και στα μεταφρασμένα από τον Ε. Σχινά αφηγήματα του Anichs: «Τα βασίλεια των ερώτων», «Η πικρά της κόρης έξοδος» και «Η νυξ». Η ανάγκη επαφής με τη σύγχρονη ή την ιστορική πραγματικότητα διαφαίνεται και από την επιλογή προς μετάφραση διηγημάτων με αναφορές σε συγκεκριμένες ιστορικές περιόδους, ιστορικά γεγονότα και ιστορικά πρόσωπα (π.χ. «Μαρίνα», «Ο άγνωστος Θεός» της George Sand, «Παιδική ηλικία του Γκαίτε» του Champfleury⁷⁸ κ.ά.), σύγχρονων αφηγημάτων με φιλοσοφικό χαρακτήρα (π.χ. «Συμβουλαί εις τους εν ώρα γάμου» του Octave Feuillet, «Αξιώματα και σκέψεις περί των γυναικών εν γένει» του Honoré de Balzac), καθώς και των περιηγητικών κειμένων «Ο Λαζαρόνος» και «Οι Λαζαρόνοι της Νεαπόλεως και ο Άγιος Ιωσήφ» του Alexandre Dumas (père).

Μια σθεναρή διηγηματογραφική τάση του 19^{ου} αιώνα που εκπροσωπείται σε ικανοποιητικό βαθμό από τις επιλογές μεταφρασμένων διηγημάτων του περιοδικού *Παρθενών* αποτελεί και η κατηγορία των «παρα-

77. Περιλαμβάνεται στη συλλογή *Skizzen aus Polen: Aus der brieftasche eines polnischen officiers* (1832).

78. Αξίζει να σημειωθεί ότι ο Jules Husson Champfleury επιχειρεί ένα χρόνο μετά την πρώτη χρήση του όρου «ρεαλισμός» από τον Edmond Duranty το 1856, τη θεωρητική περιγραφή του ρεαλισμού στο βιβλίο του με τίτλο *Le réalisme* (1857).

μυθικών» διηγημάτων.⁷⁹ Πρόκειται για διηγήματα ποικίλης προέλευσης με ιστορίες διανθισμένες με άφθονα ανορθολογικά στοιχεία, που κινούνται στη σφαίρα του φανταστικού, όπως είναι «Αι πηλοβάτιδες της ευτυχίας» του Hans Christian Andersen, «Η εκκοπέισα χειρ» και «Ο καλίφης πελαργός (Ανατολικόν διήγημα)» του Wilhelm Hauff, καθώς και «Οι αστερές έμποροι των εθνών».

Γενικότερα τα μεταφρασμένα διηγήματα που ανήκουν στη λογοτεχνία του φανταστικού και απαντούν στο περιοδικό είναι αρκετά κι επιβεβαιώνουν τη σύγχρονη ευρωπαϊκή τάση καλλιέργειας της εξωτικής και κυρίως της ανατολίτικης μυθοπλασίας. Τα περισσότερα από αυτά μεταφράζονται από τον Ν. Γ. Πολίτη με την υπογραφή «Ν.Γ.Π.»,⁸⁰ όπως «Απίθανος ιστορία» του Montépin και «Αι πηλοβάτιδες της ευτυχίας»⁸¹ του Andersen ή είναι ανυπόγραφα, όπως «Η 1002^α νυξ»⁸² του Poe κι ένα απόσπασμα από το μυθιστόρημα του About με τίτλο *Φουγάς: ο πρώην νεκρός*. Σύμφωνα με τη Γεωργία Γκότση, τα διηγήματα «Ο καλίφης πελαργός (Ανατολικόν διήγημα)» του Hauff και «Ιστορία ενός φαντάσματος»⁸³ του Dickens, που φέρουν την υπογραφή «Π.», επίσης μεταφράζο-

79. Πρόκειται για ρομαντικές στην πλειοψηφία τους θαυμαστές ή μαγικές ιστορίες που δεν αποτελούν μέρος της προφορικής λαϊκής παράδοσης, αλλά έχουν συνθεθεί από επώνυμους συγγραφείς. Ο αγγλικός όρος που αποδίδεται στο είδος αυτό της διηγηματογραφίας είναι «fairy-story», ενώ ο αντίστοιχος γερμανικός είναι «Märchen» («παραμύθι για ενήλικες»). Βλ. σχετικά Travers (2005: 91-5).

80. Στο περιοδικό *Παρθενών* απαντούν και οι ακόλουθες πεζές μεταφράσεις με εκτενείς ηθιογραφικές περιγραφές: «Ο Λαζαρόνος» και «Οι Λαζαρόνοι της Νεαπόλεως και ο Άγιος Ιωσήφ» του Alexandre Dumas (père), από τις οποίες η δεύτερη φέρει την υπογραφή του Ν. Γ. Πολίτη και «Μαθηταί εκπαιδευτηρίου εν αμάξη» του Paul de Kock, που δημοσιεύεται ανυπόγραφο και αποδίδεται από την Γεωργία Γκότση επίσης στον Πολίτη (2009: 245). Για τα δύο παραπάνω μεταφρασμένα αποσπάσματα από το αφήγημα του Dumas με τίτλο *Le Corricolo* (1843), η Βίκυ Καλαντζοπούλου επισημαίνει ότι η ηθιογραφική διάσταση αποδίδεται στην επικράτεια του ρομαντισμού (2006: 62).

81. Η συγκεκριμένη μετάφραση με ορισμένες τροποποιήσεις ανατυπώθηκε στο Παράρτημα της *Εικονογραφημένης Εστίας* (Ιαν.-Ιούν. 1892): 1-12.

82. Κατά την Γ. Γκότση, η οποία αποδίδει τη συγκεκριμένη μετάφραση στον Νικόλαο Γ. Πολίτη (2005: 26-29), ο Πολίτης βασίστηκε στη μετάφραση της ιστορίας από τον Léon de Willy, η οποία δημοσιεύτηκε με τον τίτλο «La 1002e nuit» στο περιοδικό *L'Illustration* του 1856· βλ Γκότση (2009: 232). Η συγκεκριμένη μετάφραση, δημοσιευμένη στο περ. *Παρθενών* το 1872, αναδεικνύει τον Ν. Γ. Πολίτη σε πρώτο μεταφραστή του Poe στην Ελλάδα, γεγονός που τροποποιεί τα παλαιότερα ερευνητικά πορίσματα της Α. Γεωργαντά, σύμφωνα με τα οποία θεωρούνταν πρώτη η μετάφραση κειμένου του Poe από τον Ε. Ροΐδη στο περ. *Παρνασσός*, 1/1 (30 Ιαν. 1877). Βλ. Γεωργαντά (1985: 34-42).

83. Η συγκεκριμένη μετάφραση ανατυπώθηκε επίσης ανυπόγραφη και με την ένδειξη «Παρθενών» στο τέλος του διηγήματος στο *Οικογενειακόν Ημερολόγιον του έτους 1878* (Αθήνησιν: εκ του τυπογραφείου Πέτρου Περρή, 1877): 48-53.

νται από τον Ν. Γ. Πολίτη, ο οποίος δεδομένης της έρευνας που διενεργούσε συστηματικά στο χώρο της λαϊκής μυθολογίας και παράδοσης εκδήλωσε και στη συνέχεια μια σταθερή μεταφραστική προτίμηση για τη λογοτεχνία του φανταστικού, όπου προβάλλεται το θαυμαστό, το παραμυθικό, το παράδοξο ή το απίθανο.⁸⁴ Τέλος, το διήγημα «Η εκκοπέισα χειρ» του Hauff μεταφράζεται από τον Δ. Ποταμιάνο.⁸⁵

Τα μεταφρασμένα μυθιστορήματα (9 συνολικά), που δημοσιεύονται στο περιοδικό *Παρθενών*, υπερέχουν δικαιολογημένα έναντι των πρωτότυπων δημοσιευμένων μυθιστορημάτων. Στις περισσότερες περιπτώσεις προηγείται αναγγελία της δημοσίευσής τους σε συνέχειες, η οποία εξυπηρετεί τη διαφήμισή τους στο αναγνωστικό κοινό και την προσέλκυση αναγνωστών και υπογραμμίζει την παιδαγωγική σκοπιμότητά τους ή τον ευρύτερο δημοφιλή χαρακτήρα τους. Πρόκειται για μεταφράσεις, συχνά ημιτελείς γαλλικών μυθιστορημάτων (8 από τις 9) των συγγραφέων Edmond About, Alexandre Dumas (père), Lucien Biart, Paul Féval, Octave Féfé, Ponson du Terrail, Emmanuel Gonzalés και M. L. Gagneur.

Και στα εκτενέστερα αυτά πεζογραφήματα υιοθετείται κατά κανόνα μια περιπετειώδης αληθοφανής αφήγηση, μέσα από την οποία σκιαγραφείται η σύγχρονη ή πρόσφατη ιστορική πραγματικότητα με καταγραφή των χωροχρονικών προσδιορισμών και ιδιαίτερη εστίαση σε χαρακτηριστικά για την εποχή πολιτικοκοινωνικά γεγονότα ή σε ξεχωριστές επιστημονικές ανακαλύψεις, χωρίς να απουσιάζουν τα ρομαντικά κατάλοιπα. Ενδεικτικές τέτοιες περιπτώσεις αποτελούν οι ακόλουθες: *Το λευκόν ρόδον των Κερμαδέκ* της Marie Muller, *Οι άδρατοι ή το μυστικόν του κυρ Πέτρου* του Octave Féfé και *Το πηδάλιον του Αεροστάτου* του Alfred Assollant. Ειδικότερα, η γαλλική πραγματικότητα της ναπολεόντειας περιόδου αναδύεται στο μυθιστόρημα *Αι λύκαινοι του Μασεκούλ* του Alexandre Dumas (père), όπως και στην κωμωδία *Γυναικομαχία ή Μονομαχία εξ έρωτος* των Eugène Scribe και Ernest Legouvé. Ο συγχρωτισμός όψιμων ρομαντικών στοιχείων και νατουραλιστικών στοιχείων κυριαρχεί σε αφηγήσεις που εστιάζουν θεματικά στην ερωτική απιστία, όπως συμβαίνει στο μυθιστόρημα *Κάρμεν και Αναΐς* του Ponson du

84. Βλ. Γκότση (2009: 225-49).

85. Ο νομικός Δημήτριος Ποταμιάνος ήταν εγγονός του αγωνιστή Ευάγγελου Ποταμιάνου και γιος του δημοσιογράφου και βουλευτή Ηλία Ποταμιάνου, που διετέλεσε διευθυντής της εφ. *Αυγής* και συντάκτης της εφ. *Εφημερίς των συζητήσεων*. Διετέλεσε πρόεδρος εφετών και συνέγραψε αξιολογες νομικές πραγματείες. Βλ. *Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια* (Π. Δρανδάκης), τόμ. Κ' (21956: 599).

Terrail, στη νουβέλα *Η κυρά (Μπαρίνα) Όλγα* του Leopold von Sacher-Masoch,⁸⁶ στα ιταλικά πεζογραφήματα *Μυθιστόρημα πλουσιού νέου και Μάθημα εγκαίρως* δοθέν αγνώστων συγγραφέων, στο γαλλικό διήγημα με τίτλο *Καταδίκου αθωότης* αγνώστου συγγραφέα κ.ά.

Σε ορισμένες περιπτώσεις, βέβαια, η ρεαλιστική απόδοση της πραγματικότητας συνδυάζεται με το φανταστικό ή το εξωτικό στοιχείο, όπως στα μυθιστορήματα *Φουγάς: ο πρώην νεκρός*⁸⁷ του Edmond About, *Ο μυστηριώδης θάλαμος* του Paul Féval ή *Το κοιμώμενο νερόν: σκηναί της μεξικάνικης ζωής* του Lucien Biart. Μια ιδιαίτερη κατηγορία αποτελούν και τα γαλλικά ρωσόθεμα μυθιστορήματα (*Ρώσικοι έρωτες* και *Αι ρωσίδες παρθένοι ή σκηναί των Μηδενιστών*⁸⁸ των Emmanuel Gonzalés και M. L. Gagneur αντίστοιχα), στα οποία προβάλλονται ερωτικές ιστορίες ενώ παράλληλα αποτυπώνεται η σκληρότητα της διαβίωσης στην τσαρική Ρωσία και περιγράφεται η υπόγεια επαναστατική δράση. Αξίζει, επίσης, να σημειωθεί ότι ο αγώνας ενάντια στους φορείς της εξουσίας, κυρίως της βασιλείας, προβάλλεται και σε άλλα μεταφρασμένα πεζογραφήματα του περιοδικού.

Εξαιτίας της τεράστιας εμπορικής επιτυχίας λαϊκών, κυρίως γαλλικών μυθιστορημάτων με έκδηλη θεματική εστίαση στη σατανογραφία και στον αποκρυφισμό,⁸⁹ παρατηρούνται και αρκετά κείμενα, πεζογρα-

86. Η μετάφραση στην ελληνική έγινε μάλλον από τη γαλλική μετάφραση με τίτλο «La Barina Olga: récit de la Petite-Russie», *Revue des Deux Mondes*, 106 (15 Αυγ. 1873): 854–92 και συνοδεύεται από πραγματολογικές και μεταφρασιολογικές σημειώσεις του μεταφραστή. Σε μια από αυτές επισημαίνεται η προτίμηση τού όρου «μυθοπλαστία», που προτείνει ο Δημήτριος Πανατζής, έναντι των όρων «μυθιστορία» και «μυθιστόρημα».

87. Στο περ. *Παρθενών* μεταφράζεται ένα απόσπασμα (έξι πρώτα κεφάλαια) του μυθιστορηματος από τον Νικόλαο Γ. Πολίτη, ενώ ολόκληρο το μυθιστόρημα μεταφράστηκε στο περ. *Παρνασσός* από τον Παναγιώτη Ιω. Φέρμπο με τον τίτλο «Ο Απεξηραμένος Συναγματάρχης», 2–3 (1878–1879), 2: 549–62, 643–53, 712–27, 797–808, 886–93, 958–72 και 3: 59–71, 138–52, 233–50, 340–52, 407–16.

88. Παρατίθεται η εξαγγελία της δημοσίευσης του μυθιστορηματος: «Λίαν προσεχώς ο *Παρθενών* άρχεται της δημοσίευσεως των *Ρωσίδων Παρθένων*, νεωτάτω μυθιστορήματι, εν τω οποίω αποκαλύπτονται τα πλείστα των μυστηρίων των ΜΗΔΕΝΙΣΤΩΝ και δίδεται πλήρης ιδέα τω αναγνώστη της σκοτιού εταιρίας της υποσκαπτούσης τα κράτη των Τσάρων και απειλούσης εν τω μέλλοντι σύμπαντα τον κόσμον. Το ωραίον και μεγαλοπρεπές αυτό σύγγραμμα της διακεκριμένης μυθιστοριογράφου κ. Gagneur αναγιγνώσκειται απλήτως εν τη εσπερία, και πριν συντελεσθή η έκδοσις του, μεταφράζεται εις απάσας τας γλώσσας». (*Παρθενών*, 3/29 [3 Απρ. 1879]: 225).

89. Πρόκειται μάλλον για κείμενα γραμμένα υπό την επίδραση της λογοτεχνικής σχολής που ο Ch. Nodier ονόμασε «frénétique». Η συγκεκριμένη λογοτεχνική τάση καλλιεργήθηκε κυρίως στην πρώιμη περίοδο του ρομαντισμού με στόχο την πρόκληση του τρόμου των αναγνωστών με μια θεματική μακάβρια (βρικόλακες, τέρατα, αιματηρές εκτελέσεις

φήματα και θεατρικά με ανάλογη θεματική μεταξύ των μεταφράσεων που προτιμώνται από την ομάδα έκδοσης του περιοδικού. Στα κείμενα αυτά, με κυρίαρχα θέματα τα θέματα του θανάτου και της νεκρανάστασης και πρωταγωνιστικές μορφές αυτές του διαβόλου, του βρικόλακα ή του φαντάσματος, συγκαταλέγεται το τρίπρακτο δράμα με τίτλο *Απομνημονεύματα του διαβόλου* (*Les mémoires du diable*) των E. Arago και Paul Vermond, η αποσπασματική μετάφραση με τίτλο *Φουγάς: ο πρώην νεκρός του μυθιστορήματος του Edmond About* *L'homme à l'oreille cassée*, το μυθιστόρημα με τίτλο *Ο μυστηριώδης θάλαμος* (*La tapisserie*) του Paul Féval, το διήγημα με τίτλο «Το φίλημα» του Frédéric Soulié,⁹⁰ η «Ιστορία ενός φαντάσματος» («The Ghost-Raiser») του Charles Dickens, τα διηγήματα αγνώστων συγγραφέων με τίτλους «Ο βρικόλαξ» και «Έν μυστήριον» κ.ά.

Τέλος, από τα θεατρικά έργα που μεταφράζονται και δημοσιεύονται στις σελίδες του περιοδικού (συνολικά 10) τα περισσότερα αποτελούν κωμωδίες, κυρίως γαλλικές, με έκδηλο σατιρικό χαρακτήρα. Χαρακτηριστικές περιπτώσεις αποτελούν οι κωμωδίες στις οποίες κυριαρχεί η φάρσα: *Δεν ηξεύρει γράμματα* του Anton Moritz Grandjean (σε μετάφραση Α. Σ. Βλάχου) και *Βροχή και ευδία* του Léon Gozlan (σε μετάφραση Π. Φέρμπου). Σατιρικό χαρακτήρα έχουν επίσης ο διάλογος *Μεταξύ συνοίκων* αγνώστου συγγραφέα, η κωμωδία *Ο μάγειρος γραμματεύς* αγνώστου συγγραφέα και η μονόπρακτη κωμωδία *Ο εγωισμός παντού* του Alphonse Karr. Δραματικό χαρακτήρα έχουν τα θεατρικά κείμενα *Δούλος και κύριος* του Ernest Legouvé, *Ιουλίττα και Ρωμαίος* του William Shakespeare (σε μετάφραση Α. Σ. και Π. Κ. αντίστοιχα)⁹¹ κι *Ερνάνης* του Victor Hugo (σε μετάφραση Γ. Παράσχου).⁹² Αξιοσημείωτη είναι και η μετάφραση με τίτλο *Απομνημονεύματα του διαβόλου* μιας γαλλικής «comédie-

κτλ.), η οποία είχε καταβολές στα μυθιστορήματα του μαρκήσιου de Sade και στη «σατανική» ποίηση του Byron. Βλ. το παραπάνω λήμμα στο Sandra W. Dolbow (1986).

90. Βλ. και του ίδιου μυθιστόρημα με τίτλο *Τα απομνημονεύματα του διαβόλου* (1837–1838), μεταφρασμένο στην ελληνική το 1859 και το 1864.

91. Η μετάφραση γίνεται σε πεζό λόγο και εκδίδεται αυτοτελώς: *Ρωμαίος και Ιουλίττα. Δράμα εις πράξεις πέντε*, μετάφρασις Α. Γ. Σκαλίδου, Εν Αθήναις 1873. Βλ. σχετικά: «Βιβλία Νεοφανή», *Παρθενών*, 3/25 (1 Ιουλ. 1873): 41.

92. Μεταφράζεται έμμετρα ο «μονόλογος Καρόλου» από την Πράξη Δ', Σκηνή Β' του δράματος *Hernani, ou l'Honneur Castillan*, που πρωτοπαίχτηκε στις 25 Φεβρουαρίου 1830. Στο συγκεκριμένο δράμα του Hugo βασίστηκε η τετράπρακτη όπερα *Ernani* του Giuseppe Verdi (1η παράσταση: 9 Μαρτίου 1844 στο Teatro «La Fenice» της Βενετίας).

vaudeville»⁹³ των E. Arago και Paul Vermond, θεατρικού είδους κυρίως του 19^{ου} αι. που συγγενεύει με το ελληνικό κωμειδύλλιο.

Η μεταφρασμένη λογοτεχνική ύλη της πρώτης περιόδου υπερέχει εμφανέστατα έναντι της αντίστοιχης ύλης της δεύτερης περιόδου, καθώς εντοπίζονται συνολικά 54 μεταφράσεις στα τεύχη της πρώτης περιόδου έναντι των 24 μεταφράσεων λογοτεχνικών κειμένων που απαντούν στα τεύχη της δεύτερης περιόδου. Μεταφράζονται κυρίως διηγήματα (25 συνολικά), μεταξύ των οποίων συγκαταλέγονται λιγοστά αξιόλογα αγγλόγλωσσα διηγήματα των Poe και Dickens, αρκετά ρεαλιστικά κυρίως διηγήματα δημοφιλών γάλλων συγγραφέων (Kock, Montérin, Féval, Sand κ.ά.), καθώς και ορισμένων άλλων γνωστών ευρωπαϊών λογοτεχνών (Hauff, Andersen, Amicis κ.ά.). Δεν απουσιάζουν και οι μεταφράσεις σε συνέχειες επιλεγμένων εκτενέστερων πεζογραφημάτων, γαλλικών στην πλειοψηφία τους, όπως των About, Dumas (père), Biart, Muller, Assollant, Sacher-Masoch ή πεζών κειμένων των Balzac, Dumas (père), Dufour, Janin κ.ά. Αξίζει επίσης να σημειωθεί ότι το σύνολο των θεατρικών γαλλόγλωσσων μεταφράσεων των Hugo, Legouvé, Scribe, Arago, Vermond, Karr, Gozlan, και Grandjean του περιοδικού δημοσιεύονται κατά την πρώτη αυτή περίοδο. Τέλος, από τα 14 μεταφρασμένα ποιήματα που απαντούν στα τεύχη του *Παρθενώνα* τα 8 εντοπίζονται σε τεύχη της πρώτης περιόδου. Οι επιλογές των ποιητικών μεταφράσεων αποδίδονται στις προτιμήσεις των μεταφραστών συνεργατών της περιόδου αυτής και συγκεκριμένα του Ν. Γ. Πολίτη, που μεταφράζει γαλλικά δημοτικά άσματα, του Ι. Παπαδιαμαντόπουλου, που μεταφράζει ποιητικά κείμενα των Goethe και Didier και των Αχ. Παράσχου και Έ. Legrand, που μεταφράζουν ποιήματα του V. Hugo. Με μεγαλύτερη συχνότητα μεταφράζονται ποιητικά ή θεατρικά κείμενα κείμενα των Hugo ή Goethe και πεζά κείμενα του Dumas (père).

Μεταξύ των μεταφράσεων της δεύτερης περιόδου το προβάδισμα έχουν επίσης τα πεζογραφήματα (18 συνολικά έναντι των 6 ποιημάτων) με πέντε εκτενή μυθιστορήματα των Terrail, Féval, Gonzalés, Gagneur, Féré που δημοσιεύονται σε συνέχειες, όλα τους γαλλικά, εννέα διηγήματα, στην πλειοψηφία τους γαλλικά των Anichs, Soulié, Moget, Cavaignac κ.ά., ένα διήγημα του πολωνού εμικρέ στη Γαλλία Krosnowski, που έγραψε και δημοσίευσε στα γαλλικά, όπως και ένα άλλο του επίσης πο-

93. Πρόκειται για θεατρικό είδος που εμφανίστηκε και καλλιεργήθηκε μετά τη δημιουργία του γαλλικού «Théâtre du Vaudeville» (1752) με πλοκή βασισμένη στην ίντριγκα και με πολλά λαϊκά τραγούδια ενσωματωμένα. Για τη σχέση του γαλλικού αυτού είδους με το κωμειδύλλιο βλ. Βαρελάς, (2005: 25-6).

λωνού εμικρέ στη Γερμανία Szotarksi, που έγραψε και δημοσίευσε στα γερμανικά σε μετάφραση του Ν. Κλεινιά, καθώς και δύο πεζά κείμενα, επίσης γαλλικά των Octave Feuillet και Sarah Bernhardt. Τα κείμενα αυτά αντλούνται κυρίως από τον ξένο περιοδικό τύπο και είναι τα περισσότερα αντιπροσωπευτικά της εύπεπτης γαλλικής πεζογραφίας της εποχής, γεγονός που επιβεβαιώνει την ποιοτική υποβάθμιση που χαρακτηρίζει τα δημοσιεύματα της δεύτερης περιόδου. Χρειάζεται, ωστόσο, να υπογραμμιστεί ότι η παρουσία μεταφράσεων εκτενών μυθιστορημάτων στα τεύχη της δεύτερης περιόδου υπερτερεί εμφανέστατα έναντι της αισθητά μειωμένης σε σχέση με την πρώτη περίοδο παρουσίας διηγημάτων (συνολικά 11).

Μειωμένος είναι ακόμη και ο αριθμός των ποιητικών μεταφράσεων που απαντούν στο περιοδικό κατά τη δεύτερη περίοδο της έκδοσής του. Ωστόσο, μεταξύ των έξι συνολικά ποιητικών μεταφράσεων που φιλοξενούνται στα τεύχη της δεύτερης περιόδου του *Παρθενώνα* ξεχωρίζουν αναμφισβήτητα οι μεταφράσεις αποσπασμάτων από την Κόλαση της *Θείας κωμωδίας* του Dante από τους Π. Βεργωτή και Π. Πανά. Στις υπόλοιπες ποιητικές μεταφράσεις της περιόδου συγκαταλέγονται δείγματα της σερβικής και της φιλανδικής ποίησης, που μεταφράζει ο Α. Παράσχος, προφανώς από διάμεσες μεταφράσεις, κι ένα ποίημα του Fr. Coppée σε μετάφραση από τα γαλλικά του Κλης.

Στις μεταφραστικές επιλογές του εντύπου υπερέχει ξεκάθαρα η γαλλόγλωσση λογοτεχνία (με ποσοστό 66%), γεγονός που επιβεβαιώνει την γαλλομανία ως προς τις ελληνικές μεταφραστικές επιλογές του 19^{ου} αι. τόσο στις αυτοτελείς εκδόσεις όσο και στα περισσότερα ελληνικά περιοδικά του 19^{ου} αι.⁹⁴ Μεταφράζονται ρομαντικά ποιητικά κείμενα των Hugo, Didier, και Coppée, επιλεγμένα θεατρικά έργα, με σατιρικό χαρακτήρα τα περισσότερα, των Hugo, Karr, Arago και Vermond, Legouné, Scribe κ.ά., αλλά κυρίως πεζογραφήματα της σύγχρονης γαλλικής επιφυλλιδογραφίας γνωστών ή λιγότερο γνωστών πεζογράφων, όπως των Dumas (père), About, Sand, Féval, Kock, Montépin, Terrail, Soulié, Feuillet, Gonzalés, Muller, Gagneur, Biart, Assollant κ.ά, τα οποία μπορούν να θεωρηθούν αντιπροσωπευτικά ενός όψιμου γαλλικού ρομαντισμού με έκδηλα ρεαλιστικά στοιχεία σε μικρό ή μεγαλύτερο βαθμό, αλλά και σατιρικά στοιχεία.

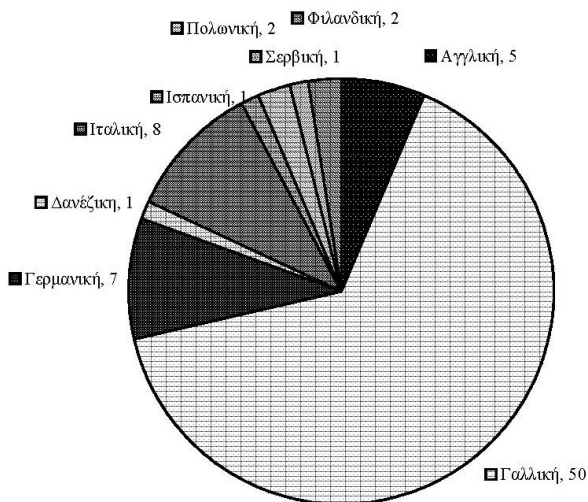
94. Τα υψηλά ποσοστά της μεταφρασμένης γαλλόγλωσσης λογοτεχνίας κατά τον 19^ο αι. επισημαίνουν τόσο ο Κ. Γ. Κασίνης (2006: κα' κ.ε.) όσο και η Πολέμη (2006: 28, σημ. 40).

Η αυξημένη παρουσία της μεταφρασμένης ιταλικής λογοτεχνίας με ποσοστό 10% επί του συνόλου των μεταφράσεων του περιοδικού *Παρθενών* επιβεβαιώνει τη δεύτερη θέση που, σύμφωνα με τον Κασίνη, καταλαμβάνουν κατά τον 19^ο αιώνα οι αυτοτελώς εκδομένες μεταφράσεις από την ιταλική ή μέσω της ιταλικής γλώσσας.⁹⁵ Μεταξύ των ιταλικών λογοτεχνικών κειμένων που μεταφράζονται στο περιοδικό αξιολογώτερες είναι οι μεταφράσεις αποσπασμάτων από την «Κόλαση» της *Θείας Κωμωδίας* του Δάντη καθώς και των ηθικοδιδασκτικών διηγημάτων του Edmondo de Amicis και της Elisa Zwonar. Η γερμανική λογοτεχνία εκπροσωπείται στον *Παρθενώνα* με ρομαντικά ποιητικά κείμενα του Goethe και πεζογραφήματα των Hauff και Sacher-Masoch, που είναι αντιπροσωπευτικά της λογοτεχνίας του φανταστικού και του παράδοξου, καθώς και με μια κωμωδία του Grandjean. Οι μεταφράσεις αγγλόγλωσσων λογοτεχνικών κειμένων που φιλοξενούνται στον *Παρθενώνα* θεωρούνται επίσης ιδιαίτερα αξιόλογες, καθώς μεταφράζονται διηγήματα των Poe και Dickens κι ένα απόσπασμα από μια σαιξπηρική τραγωδία («Ιουλία και Ρωμαίος»). Πιθανότατα μέσω διάμεσων μεταφράσεων γαλλικών ή γερμανικών, μεταφράζονται τα δύο διηγήματα των πολωνών Krosnowski και Szotarski, που έγραψαν και δημοσίευσαν αντίστοιχα στα γαλλικά και στα γερμανικά, το διήγημα του δανού Andersen, αλλά και τα κείμενα της σερβικής, φιλανδικής και ενδεχομένης ισπανικής λογοτεχνίας. Εντύπωση βέβαια προξενεί η παντελής απουσία μεταφράσεων της ρωσικής λογοτεχνίας, ενώ φιλοξενούνται μεταφράσεις ρωσόθεμων πεζογραφημάτων.

Σε μια γενική θεώρηση των μεταφραστικών επιλογών του εντύπου διακρίνεται ο προσανατολισμός σε ορισμένα καταξιωμένα κείμενα της παλαιότερης ευρωπαϊκής λογοτεχνίας, όπως των Shakespeare, Dante και Goethe, αλλά ως επί το πλείστον διαπιστώνεται ότι μεταφράζονται επιλεγμένα δείγματα της σύγχρονης ευρωπαϊκής πεζογραφίας, τα οποία δημοσιεύονται για πρώτη φορά στον ξένο περιοδικό τύπο, πρωτότυπα ή μεταφρασμένα. Σε ό,τι αφορά στη μεταφρασμένη ύλη του περιοδικού, η αριθμητική υπεροχή της μεταφρασμένης πεζογραφίας και κυρίως της

95. Ο Κασίνης καταγράφει ένα ποσοστό 71,81% των αυτοτελώς εκδομένων κατά τον 18^ο αιώνα ελληνικών μεταφράσεων από την ιταλική ή μέσω της ιταλικής γλώσσας, το οποίο αποδίδει στη γεωγραφική γειννίαση των δύο χωρών, στη μακροχρόνια βενετική κυριαρχία και στη συνακόλουθη πολιτισμική επαφή ανάμεσα στο μητροπολιτικό κέντρο και τις βενετικές κτήσεις. Ωστόσο και στον 19ο αί., που σημειώνεται η κυριαρχία των μεταφράσεων από την γαλλική με ποσοστό 64,94%, οι μεταφράσεις από την ιταλική κατέχουν τη δεύτερη θέση με ποσοστό 13,56%. Βλ. Κασίνης (2006: κα' -κγ').

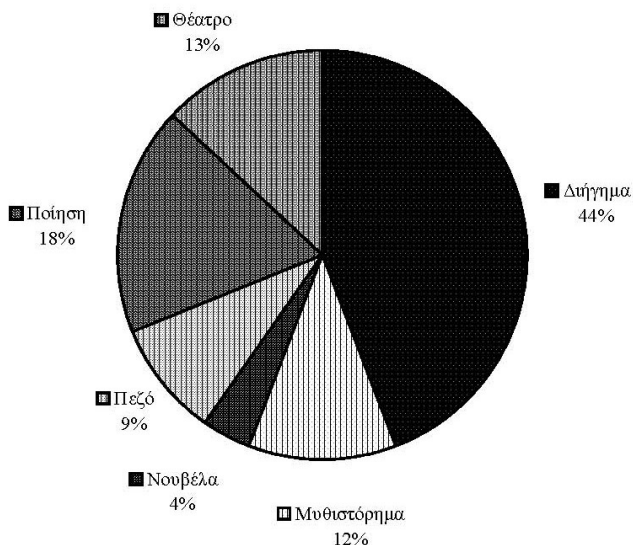
διηγηματογραφίας έναντι των άλλων ειδών της λογοτεχνίας, καθώς και η κυριαρχία των μεταφράσεων από τη γαλλική ή μέσω της γαλλικής γλώσσας εναρμονίζεται απόλυτα με τις κυρίαρχες μεταφραστικές τάσεις που χαρακτηρίζουν και τις αυτοτελείς εκδόσεις κατά τον 19^ο αιώνα. Οι μεταφράσεις του *Παρθενώνα*, ανταποκρινόμενες στους εθνικοπαιδαγωγικούς στόχους του εντύπου, συμβάλλουν στην εξοικείωση των αναγνωστών με νέες ιδέες εκλαϊκευμένες, στη γνωριμία με το άγνωστο και το καινούριο και στην αποκρυστάλλωση των νέων αισθητικών τάσεων της ευρωπαϊκής λογοτεχνίας, οι οποίες ιδιαίτερα μετά τα μέσα του 19^{ου} αιώνα χαρακτηρίζονται από έντονη πληθωρικότητα κι εμφανέστατη ποικιλία και παρουσιάζουν διακυμάνσεις.

Εικόνα αρ. 2: Οι μεταφράσεις ανά γλώσσα στο περ. *Παρθενών*

Τέλος, η πρωτότυπη λογοτεχνική ύλη του περιοδικού, στην οποία για τους λόγους που αναλύθηκαν παραπάνω υπερτερούν τα ρομαντικά ποιήματα, επιτρέπει να διαφανούν οι κυρίαρχες αισθητικές τάσεις της

ελληνικής λογοτεχνικής παραγωγής της περιόδου και τα νέα μορφοποιά χαρακτηριστικά που υιοθετούνται ύστερα από τη διαπλοκή της μεταφρασμένης λογοτεχνίας με την πρωτότυπη σε μια περίοδο γόνιμα μεταβατική.

Εικόνα αρ. 3: Οι μεταφράσεις ανά είδος στο περ. *Παρθενών*

Το περιοδικό *Παρθενών* της πρώτης περιόδου μπορεί να θεωρηθεί ένα σοβαρό και αξιόπιστο έντυπο, που επιδιώκει με συνέπεια και συστηματικότητα σε μια δεκαετία μεταιχμιακή στα τέλη του 19^{ου} αιώνα να συμβάλει στην ανανεωτική κίνηση των ελληνικών γραμμάτων. Σ' αυτό συντελούν η προσεκτική επιλογή μιας πληθώρας αξιόλογων, νέων στην πλειοψηφία τους συνεργατών, η σταθερή δημοσίευση επιστημονικών μελετών και βιογραφιών και στις δύο περιόδους της κυκλοφορίας του, και οι μεταφραστικές επιλογές του, που δεν εστιάζουν αποκλειστικά σε δείγματα της εύπεπτης ευρωπαϊκής επιφυλλιδογραφίας, αλλά περιλαμβάνουν και ορισμένες κλασικές και αναμφισβήτητα καταξιωμένες επιλογές. Η παρουσία μάλιστα στο περιοδικό και ορισμένων μεταφράσεων

ποιημάτων ή πρωτότυπων ποιημάτων στη δημοτική επιβεβαιώνει την ανάγκη ανανέωσης και απαλλαγής από τις εμμονές του γλωσσικού πουριτανισμού. Ωστόσο, η πενταετής περίοδος διακοπής της κυκλοφορίας του και η εμφανής μείωση και ταυτόχρονη υποβάθμιση της πρωτότυπης και της μεταφρασμένης ύλης του κατά τη δεύτερη περίοδο της κυκλοφορίας του είχε ως αποτέλεσμα την παραγνώριση έως ένα βαθμό της ιδιαίτερης συμβολής του.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

- Άλκης, Αγγέλου (1989), «Το ρομάντζο του νεοελληνικού μυθιστορήματος» στο: Γρηγόριος Παλαιολόγος, *Ο Πολυπαθής*, Αθήνα: Ερμής, 13-176.
- Δημήτρης, Αρμάος (2005), «Ελληνικές μεταφράσεις της Θείας Κωμωδίας», *Σύγκριση*, 16: 60-82.
- Γεώργιος, Αλισανδράτος (1964), «Παναγιώτης Βεργωτής» (επίμετρο) στο: Λ. Πολίτης (επιμ.), *Γεωργίου Χορτάτση Κατζούρμπος*, Ηράκλειο: Εταιρεία Κρητικών Ιστορικών Μελετών: ρη' - ρι'.
- (1965), «Ο Παναγιώτης Βεργωτής και η Κόλαση του Δάντη», *Νέα Εστία*, 78/923: 115-26.
- Χαράλαμπος, Άννινος (1925), «Βασιλειάδης, Παπαρρηγόπουλος και οι περί αυτούς» στο: *Διαλέξεις περί Ελλήνων ποιητών του ΙΘ' αιώνας*, Αθήνα: Τυπ. Σακελλαρίου, τόμ. 2, 277-337.
- Αντωνιάδης, Γ. Ε. (1874), «Δάντου Αλιγιέρου της Θείας Κωμωδίας αποσπάσματα», *Αθήναιον*, Γ': 566-94.
- Βαρελάς, Λάμπρος (2005), «Οι αθηναϊκές καταβολές του "κωμειδουλίου"», *Μικροφιλολογικά*, 17: 25-6.
- Βελουδής, Γιώργος (1983), *Αναφορές*, Αθήνα: Φιλιππότης, 102-136 & 153-157, αναδημοσιευμένο από *Αντί*, 86 (19 Νοεμ. 1977): 40-46, και 87 (3 Δεκ. 1977): 43-7.
- (1992), «Ο Goethe στην Ελλάδα», *Μονά-Ζυγά: δέκα νεοελληνικά μελετήματα*, Αθήνα: Γνώση: 19-35.
- Βεργωτής, Παναγιώτης (1882), *Τα Παραδείσια της Κολάσεως*, Αργοστόλι: Τυπ. «Η Ηχώ».
- Βικέλας, Δημήτριος (1892), «Τα Παρίσια και η ελαφρά φιλολογία», *Εστία*, 33: 133.
- Βλαβιανός, Χάρης (2004), «Εισαγωγή», στο: Βοκκάκιος, *Η ζωή του Δάντη*, μτφ. Σπ. Τσούγκος, Αθήνα: Νεφέλη.
- Βουτουρής, Παντελής (1995), *Ως εις καθρέπτην... προτάσεις και υποθέσεις για την ελληνική πεζογραφία του 19^{ου} αιώνα*, Αθήνα: Νεφέλη.

- & Γιώργος Γεωργής (επιμ.) (2006), *Ελληνισμός στον 19^ο αιώνα. Ιδεολογικές και αισθητικές αναζητήσεις*, Αθήνα: Καστανιώτης.
- Γαβριηλίδης, Βλάσης (1869), «Περί φιλολογικών ή ακαδημαϊκών συνεταιρισμών», *Επτάλοφος*, 1: 563-4.
- Γεωργαντά, Αθηνά (1985), «Ο εισηγητής και πρώτος μεταφραστής του Πόε στην Ελλάδα», *Διαβάζω*, 112: 34-42.
- Γκότση, Γεωργία (2005), «Νικόλαος Πολίτης και Edgar Poe: διασταυρώσεις», *Μικροφιλολογικά*, 17: 26-9.
- (2009), «Η μεταφραστική δραστηριότητα του Ν. Γ. Πολίτη και το διήγημα», στο: Ε. Πολίτου Μαρμαρινού & Σ. Ντενίση (επιμ.), *Το διήγημα στην ελληνική και στις ξένες λογοτεχνίες*, Αθήνα: Gutenberg, 225-49.
- Εγκυκλοπαίδεια Πάπυρος Λαρούς Μπριτάννικα* (1990), Αθήνα: «Πάπυρος».
- Ζώης, Λεωνίδα Χ. (1963), *Λεξικόν Ιστορικών και Λαογραφικών Ζακύνθου*, τόμ. Α' (Ιστορικών-Βιογραφικών), Αθήνα: Εθνικό Τυπογραφείο.
- Ηλιού, Φίλιππος & Πόπη Πολέμη (2006), *Ελληνική βιβλιογραφία 1864-1900*, τόμ. Α' και Β', Αθήνα: ΕΛΙΑ.
- Θεοδωράτος, Χ. (1964), «Παναγιώτης Πανάς (ο θεωρητικός του ριζοσπαστισμού, ο δημοσιογράφος, ο λόγιος, ο ποιητής)», *Νέα Εστία*, 76: 168-74.
- Θρακικά* (1931), (Σύγγραμμα περιοδικόν), έκτακτο τεύχος, παράρτημα του τόμ. Γ', Αθήνα: Θρακικό Κέντρο.
- Καιροφύλλας, Κ. (1933), «Ο Δάντης εις την Ελλάδα», *Ημερολόγιον της Μεγάλης Ελλάδας του 1933*, 145-61.
- Καλαντζοπούλου, Βίκυ (2006), «Ραγκαβής και Δουμάς: μια συνομιλία σε τόνους πυρίπνους», *Σύγκριση*, 17: 58-93.
- Καραμπερόπουλος, Δημήτριος (2008), «Συμβολή στην έρευνα του Συντάγματος του Ρήγα: το σημαντικό χειρόγραφο Κυθήρων», στο: Γεώργιος Ν. Λεοντσίνης (επιμ.), *Επιστημονική Έρευνα στα Κήθυρα*, Αθήνα: Ανοικτό Πανεπιστήμιο Δήμου Κηθύρων: 217-27.
- Καρπόζηλου, Μάρθα, (1991), *Τα ελληνικά οικογενειακά φιλολογικά περιοδικά (1847-1900)*, Ιωάννινα: Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων-Επιστημονική Επετηρίδα του Παιδαγωγικού Τμήματος.

- Κασίνης, Κωνσταντίνος Γ. (1998), *Διασταυρώσεις, Μελέτες για τον ΙΘ΄ & Κ΄ αι.*, τόμ. Α΄, Αθήνα: Χατζηνικολής.
- (2003), *Οικονόμειος Μεταφραστικός Αγών (Επίμετρο κειμένων)*, Αθήνα: Σύλλογος προς Διάδοσιν Ωφελίμων Βιβλίων.
- (2005), *Διασταυρώσεις, Μελέτες για τον ΙΘ΄ & Κ΄ αι.*, τόμ. Β΄, Αθήνα: Χατζηνικολής.
- (2006), *Βιβλιογραφία των ελληνικών μεταφράσεων της ξένης λογοτεχνίας ΙΘ΄ – Κ΄ αι. Αυτοτελείς εκδόσεις*, τόμ. Α΄ (1801–1900), Αθήνα: Σύλλογος προς Διάδοσιν Ωφελίμων Βιβλίων.
- Κεφαλληνάιου, Ευγενία (1984), «Περί Συλλόγων», *Φιλολογική Πρωτοχρονιά*, 41: 272–6.
- Κουρτίδης, Αριστείδης (1925), «Ο Βασιλειάδης και η Σχολή των Απόρων Παιδών» στο: *Σπυρίδων Βασιλειάδης. Επί τη πεντηκονταετηρίδι από του θανάτου του*, Αθήνα: Εστία, 9–28.
- Λούδη, Αγγελική (2005), «Το νεοελληνικό διήγημα στην *Ευτέρπη* και την *Πανδώρα*: συμβολή στη μελέτη της ιστορίας, της ορολογίας και της θεματικής του είδους κατά την περίοδο 1830–1880», διδακτορική διατριβή, Θεσσαλονίκη: Α.Π.Θ.
- Ελισαβέτιος Μαρτινέγκος (*Βιογραφία*) (1886), Ζάκυνθος: Τυπ. Σ. Καψοκέφαλος.
- Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια (Π. Δρανδάκης) (²1956), Αθήνα: «Ο Φοίνιξ».
- Μερακλής, Μ. Γ. (1993), *Έντεχνος λαϊκός λόγος*, Αθήνα: Καρδαμίτσας.
- Μουλλάς, Παναγιώτης (1980), «Το νεοελληνικό διήγημα και ο Γ. Μ. Βιζυηνός», στο: *Γ. Μ. Βιζυηνός: Νεοελληνικά Διηγήματα*, Αθήνα: Εστία.
- (1989), *Les concours poétiques de l'université d'Athènes*, Αθήνα: Ιστορικά Αρχεία Ελληνικής Νεολαίας (αρ. 22).
- (1993), *Ρήξεις και συνέχειες*, Αθήνα: Σοκόλης.
- (1998), «Εισαγωγή» στο: Π. Μουλλάς, *Η παλαιότερη πεζογραφία μας: από τις αρχές της ώς τον πρώτο παγκόσμιο πόλεμο*, τόμ. Α΄, Αθήνα: Σοκόλης.

- (2006), «Η δεκαετία του 1850: μια τομή στην καρδιά του αιώνα» στο: Π. Βουτουρής & Γ. Γεωργής (επιμ.), *Ελληνισμός στον 19^ο αιώνα: ιδεολογικές και αισθητικές αναζητήσεις*, Αθήνα: Καστανιώτης: 13–9.
- (2007), «Το μυθιστόρημα στο στόχαστρο», στο: Π. Μουλλάς, *Ο χώρος του εφήμερου*, Αθήνα: Σοκόλης.
- Ντενίση, Σοφία (1995), *Μεταφράσεις μυθιστορημάτων και διηγημάτων 1830–1880: εισαγωγική μελέτη και καταγραφή*, Αθήνα: Περίπλους.
- Πανάς, Παναγιώτης (1876), «Βιβλιογραφία: Κόλασις του Δάντου», *Εργάτης*, αρ. 26 (sic αντί 27) (31 Ιανουαρίου): 2–3.
- Παπακώστας, Γιάννης (1982), *Το περιοδικό «Εστία» και το διήγημα*, Αθήνα: Εκπαιδευτήρια Κωστέα-Γείτονα.
- (1983), «Γύρω από τους όρους φιλολογία, ελαφρά φιλολογία, λογοτεχνία», *Νέα Εστία*, 113: 678–83.
- Παράσχος, Αχιλλέας (1881), *Αχιλλέως Παράσχου Ποιήματα*, τόμ. Α΄, Β΄ και Γ΄, Αθήνα: Ανδρέας Κορομηλάς.
- Παππάς, Φίλιππος (2010), «Ιστορία των μεταφράσεων και των μεταφραστών στην Ελλάδα (1830–1909): απόπειρα προσέγγισης», Συμμετοχή στο συνέδριο του ΕΚΕΜΕΛ «Το μεταφραστικό τέχνασμα» (20 Φεβρουαρίου).
- (2012), «Ο διάλογος της ελληνικής με τις ξένες λογοτεχνίες μέσω των μεταφράσεων (1830–1909)», διδακτορική διατριβή, Ρέθυμνο: Πανεπιστήμιο Κρήτης.
- Πάτσιου, Βίκυ (1997), «Η μεταφραστική πεζογραφική παραγωγή της περιόδου 1830–1880», στο: Ν. Βαγενάς (επιμ.), *Από τον Λέανδρο στον Λουκή Λάρα: μελέτες για την πεζογραφία της περιόδου 1830–1880*, Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης: 181–90.
- Πολίτης, Αλέξης (1999), «Αναζητώντας την πεζογραφία και τους πεζογράφους 1830–1880» στο: Α. Αργυρίου, Κ. Α. Δημάδης, Α. Δ. Λαζαρίδου (επιμ.), *Ο ελληνικός κόσμος ανάμεσα στην Ανατολή και τη Δύση 1453–1981: Πρακτικά Α΄ Ευρωπαϊκού Συνεδρίου Νεοελληνικών Σπουδών*, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα, τόμ. Α΄: 85–96.
- Σαχίνης, Απόστολος (1992), *Θεωρία και άγνωστη ιστορία του μυθιστορήματος στην Ελλάδα 1760–1870*, Αθήνα: Καρδαμίτσας.

- Σβορώνος, Νίκος Γ. (1976), *Επισκόπηση της νεοελληνικής ιστορίας*, Αθήνα: Θεμέλιο.
- Σολωμός, Διονύσιος (1961), *Άπαντα. Ποιήματα*, επιμ. Λίνος Πολίτης, Αθήνα: Ίκαρος.
- (1994), *Ποιήματα και Πεζά*, επιμ. Στ. Αλεξίου, Αθήνα: Στιγμή.
- Σταυροπούλου, Έρη (1997), *Παναγιώτης Πανάς (1832–1896): ένας ριζοσπάστης ρομαντικός*, Αθήνα: Επικαιρότητα.
- Χατζηγεωργίου-Χασιώτη, Βικτωρία (1979), «Ο Λάμπρος Ενυάλης (1848–1932) και το πεζογραφικό του έργο», στο: *Αφιέρωμα στον καθηγητή Λίνο Πολίτη*, Θεσσαλονίκη: χ.ε.: 241–72.
- Χατζοπούλου, Λίτσα (2003), «Εισαγωγή», στο: *Σπυρίδων Ν. Βασιλειάδης, Αττικάί Νύκτες: επιλογή από το λογοτεχνικό και κριτικό του έργο*, Αθήνα: Ίδρυμα Κώστα & Ελένης Ουράνη.
- Bausinger, Hermann (1976), «Wege zur Erforschung der trivialen Literatur», στο: Heinz Otto Burger (επιμ.), *Studien zur Trivialliteratur*, Φραγκφούρτη, τόμ. 1: 1–33.
- Champfleury, Jules Husson (1857), *Le réalisme*, Παρίσι: Michel Lévy frères.
- Dolbow, Sandra W. (1986), *Dictionary of Modern French Literature: from the Age of Reason through Realism*, Νέα Υόρκη & Λονδίνο: Greenwood Press.
- Hesseling, D. C. (1968), «Ο Δάντης στη νεοελληνική λογοτεχνία», μτφ. Αλέκου Γ. Παπαγεωργίου, *Παρνασσός*, 10/1: 71–83.
- Jouanny, Robert A. (1975), *Jean Moréas, écrivain grec*, Παρίσι: Minard.
- Roth, Klaus (1995), «Η λαϊκή λογοτεχνία της Νοτιοανατολικής Ευρώπης και η ανάγκη να μελετηθεί σε ευρωπαϊκό πλαίσιο», *Τετράδια εργασίας* 15: [Η λαϊκή λογοτεχνία στη Νοτιοανατολική Ευρώπη (19^{ος} και αρχές 20^{ου} αι.): 13–24.
- Travers, Martin (2005), *Εισαγωγή στη νεότερη ευρωπαϊκή λογοτεχνία. Από τον ρομαντισμό ως το μεταμοντέρνο*, Αθήνα: Βιβλιόραμα.
- Saint-Hilaire, Queux de (1877), «Des syllogues grecs et du progrès des études littéraires dans la Grèce des nos jours », *Annuaire de l'Association*

pour l'Encouragement des Études Littéraires dans la Grèce des Nos Jours,
11: 286–322.

Veloudis, Georg (1983), *Germanograecica: deutsche Einflüsse auf die neu-griechische Literatur (1750–1944)*, Άμστερνταμ: Adolf M. Hakkert.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Στο παράρτημα επιχειρείται η απόδοση των κυρίων ονομάτων σε όσες περιπτώσεις ήταν εφικτή μετά από σχετική έρευνα και η καταγραφή του επωνύμου σύμφωνα με την επικρατέστερη ορθογραφία. Παράλληλα πραγματοποιείται η απόδοση στο πρωτότυπο των ονομάτων ξένων λογοτεχνών και των τίτλων έργων τους, που απαντούν στις σελίδες του περιοδικού κυρίως στην ελληνική τους απόδοση, εκτός από λιγοστές περιπτώσεις για τις οποίες η σχετική έρευνα δεν ευδοκίμησε. Χρησιμοποιούνται οι ακόλουθες συντομογραφίες πμ: ποιήμα, δγ: διήγημα, μθ: μυθιστόρημα, νβ: νουβέλα, θτρ: θέατρο, πζ: πεζό.

I. Πρωτότυπα λογοτεχνικά κείμενα

Άβλιχος, Μιχαήλ Ι., «Συγχαρητήριον δεσποινίδος» [πμ], 5/24 (1878), 192.

Αμπελάς, Τιμολέων Δ., «Ο θάνατος του Λέοντος Καλλέργου (απόσπασμα εκ του δράματος Κρήτες και Ενετοί)» [θτρ], 2/15 (1872), 863.

Αναστασόπουλος, Γεώργιος Α., *Ο αμνός του Πάσχα* (Δημοτική παράδοσις) [νβ], 4/12 (1878), 93-94 | 4/13 (1878), 102-4 | 4/15 (1878), 114-6.

Άννινος, Χαράλαμπος, «Η εντροπαλή» [πμ], 3/29 (1873), 192.

Ασώπιος, Ειρηναίος, «Τα δώρα της μοίρας (μύθος)» [πζ] [αναδημοσίευση από το Αττικόν ημερολόγιον], 5/18 (1878), 141-4.

Βασιλειάδης, Σπυρίδων Ν. (Σ. Ν. Β.), «Αττικά νύκτες: η δημοκρατίς» [θτρ], 2/21 (1872), 1145-62.

—, «Αττικά νύκτες: Ἡ ἔγγαμος ἢ αὐτόχειρ (κωμωδία δίπρακτη)» [θτρ], 3/27 (1873), 87-99.

—, «Αττικά νύκτες: ποιάν γλώσσαν λαλούσιν εν τω ουρανῷ (Χίμαιρα)» [θτρ], 1/2 (1871), 78-91.

—, «Διός ἔρωτες (Ευρώπη)» [πζ], 2/18 (1872), 981.

—, «Διός ἔρωτες» [πζ], 2/20 (1872), 1109-24.

—, «Ο νεκρός (Σάτυρα)» [πμ], 3/25 (1873), 26-8.

—, «Προ της Ἰωλκού» [πμ], 3/27 (1873), 110-1.

—, «Το ἄσμα του Λωτού» [πμ], 2/16 (1872), 919.

—, «Το ἄσμα του Ορφέως» [πμ], 2/16 (1872), 918.

Ενυάλης, Λάμπρος (ψευδ.) [Γενεράλης (Παναγιωτόπουλος) Λάμπρος], *Οι δυο καλλιτέχναι* [μθ], 4/6 (1878), 44-5 | 4/7 (1878), 53-4 | 4/8 (1878), 61-2 | 4/9 (1878), 69-70 | 4/10 (1878), 76-7 | 4/11 (1878), 84-5 | 4/12 (1878), 92-3 | 4/13 (1878), 101-2 | 4/14 (1878), 110-1 | 4/15 (1878), 118-9 | 4/17 (1878), 132-3 | 5/20

- (1879), 159 | 5/21 (1879), 166-7 | 5/22 (1879), 173-4 | 5/23 (1879), 181-2 | 5/25 (1879), 197-8 | 5/26 (1879), 205-6 | 5/30 (1879), 238.
- , [Λ. Γ. Παναγιωτόπουλος ή Λ. Π.], «Ο κόμης Ιβανόφσκη (Διήγημα)» [δγ], 1/2 (1871), 110-6 | 1/3 (1871), 178-83 | 1/4 (1871), 239-46 | 1/5 (1871), 304-13.
- Ζαλοκώστας, Ευγένιος Γ., «Ανάμνησις» [πμ], 3/34 (1873), 384.
- , «Ο ναός του Διός εν Αιγίνη» [πμ], 3/25 (1873), 28-9.
- Ιγγλέσης, Νικόλαος Γ., «Βορέας και Ωρειθυία (δραματικός διάλογος)» [θτρ], 6/6 (1879), 45-7.
- , «Δάφνη (δραματικός διάλογος)» (θτρ), 5/41 (1878), 313-4.
- Καμπούρογλους, Ιωάννης, Η εν ώρα γάμου [θτρ], 2/16 (1872), 889-903 | 2/17 (1872), 937-48.
- , «Δια τους γάμους» [πμ], 2/13 (1872), 757-8.
- , «Η Ελλάς ημών» [πμ], 3/24 (1873), 1350-3.
- , «Οι Κρήτες» [πμ], 2/13 (1872), 759.
- , «Προ του κατόπτρου (Εν χορώ)» [πμ], 2/14 (1872), 814.
- , «Ασμάτιον τη Μαρία ***» [πμ], 2/14 (1872), 815.
- , «Η Ελμίννα (Α΄)» [πμ], 2/12 (1872), 689.
- , «Η Ελμίννα μετά 8 μήνας (Β΄)» [πμ], 2/12 (1872), 689.
- , «Μούσα δραπέτις (Σάτυρα)» [πμ], 2/18 (1872), 1030-2.
- , «Ποιητής θνήσκων» [πμ], 2/21 (1872), 1137-44.
- Καρμίτσης Χαράλαμπος, «Μια σκηνή εν παραδείσω» [δγ], 4/1 (1878), 4.
- Κατακουζηνός Αλεξανδρος, «Κίσσα και στρούθιον (Μύθος)» [πζ], 1/1 (1871), 56.
- , «Αίλουρος και όρνιθες» [πμ], 3/26 (1873), 62.
- Κουτούβαλος, Μαρίνος, «Εν δάκρυ εις τον τάφον. Του Αιμιλίου σου» [πμ], 3/35 (1873), 415-6.
- Κριέλας, Ιάκωβος, «Το ναυάγιον προς ανάμνησιν ***» [πμ], 1/10 (1871), 591.
- Λαντς, Ευγένιος, «Η κόρη» [πμ], 5/39 (1878), 299.
- , «Οποίος ο ποιητής» [πμ], 5/20 (1878), 160.
- Λιβάνιος, Μ., «Ο Κρωβύλος (Chignon)» [πμ], 1/9 (1871), 538-9.
- Μαρτινέγκος, Ελισαβέτιος, «Τα μνήματα» [πμ], 2/14 (1872), 814.

- Μαυροκέφαλος, Ν., «Ο τάφος μιας ζωντανής» [πμ], 5/23 (1878), 1.
- Μωραϊτίδης Αλέξανδρος, «Η Βερενίκης κόμη. Ελεγεία Καλλιμάχου (εκ της σωζόμενης Λατινικής μεταφράσεως του Κατούλλου)» [πμ], 3/29 (1873), 189-91.
- Νικολάρας Ανδρέας Δ., «Ο κάνθαρος (Μύθος)» [πζ], 4/15 (1878), 120.
- Π.Α.Λ., «Εμάς άλλος μας κρίνη» [πμ], 5/36 (1878), 274-5.
- Παπαδιαμαντόπουλος, Ιωάννης (Jean Moréas), «Η Βονωνία (Ανάμνησις Ιταλίας)» [πμ], 3/31 (1873), 270.
- , «Μελαγχολία (Ιούλιος 1872)» [πμ], 3/28 (1873), 152.
- , «Τω...» [πμ], 3/33 (1873), 344.
- , «Αναμνήσεις του Παρθενώνος (με αφιέρωση στον Σπ. Βασιλειάδη)» [πμ], 1/9 (1871), 538.
- Παπάζογλους, Κλεάνθης, «Μήτηρ πενθούσα» [πμ], 4/17 (1878), 133-4.
- , «Αγγλία και Κρήτη» [πμ], 6/2 (1879), 12.
- , «Ασμάτιον» [πμ], 4/17 (1878), 134.
- , «Εις το λεύκωμα της δεσποινίδος Α***» [πμ], 2/12 (1872), 692.
- , «Πικρίας άσμα (Αφιερούται τω φίλω Κ. Άλεξ. Τοπάλη)» [πμ], 2/15 (1872), 864.
- , «Πόνου κραυγή» [πμ], 5/41 (1878), 315.
- , «Ψευδής καρδιά» [πμ], 5/40 (1878), 307.
- Παπανικολάου, Γεώργιος Α., «Αραβική φιλοξενία» [δγ], 4/7 (1878), 53-4.
- Παπαρρηγόπουλος, Δημήτριος, «Έρωσ και νυξ» (πμ), 3/29 (1873), 188-9.
- , Ανταπόδοσις: χαρακτήρ πολιτικός εις πράξιν και σκηνήν μίαν [θτρ], 2/20 (1872), 1105-8.
- , Φάων: χαρακτήρ εις πράξιν και σκηνήν μίαν [θτρ], 2/14 (1872), 771-3.
- Παράσχος, Αχιλλεύς, «Ελένη (Απόσπασμα εκ του ανεκδότου ποιήματος "Ερώτων λείψανα")» [πμ], 5/31 (1878), 247.
- , «Νικόλαω Ε. Μανιτάκη. Επί τω θανάτω της μητρός αυτού» [πμ], 3/32 (1873), 310-2.
- , «Ο επαίτης (Τω γενναίω φίλω και πατριώτη Πάνω Θ. Κολοκοτρώνη)» [πμ], 3/26 (1873), 60-2.
- , «Ποίημα αυτοσχέδιον (για Λέοντα Μελά)» [πμ], 6/1 (1879), 1.

- , «Ρεμβασμοί επί του τάφου της Μαρίας Πικέρνη το γένος Μωραϊτίνη» [πμ], 1/1 (1871), 51-2 | 1/2 (1871), 127-8.
- , «Εις την θάλασσαν της Σαλαμίνας» [πμ], 5/18 (1878), 139-41.
- , «Εις το κανάρι μου» [πμ], 3/24 (1873), 1353.
- , «Ερριέτη (Απόσπασμα εκ του ανεκδότου ποιήματος "Ερώτων λείψανα")» [πμ], 4/1 (1878), 7.
- , «Η ξενητεία», 6/1 (1879), 6-7.
- , «Θρήνος ιατρού επί τω θανάτω του Χαραλάμπους Χριστοπούλου» [πμ], 1/7 (1871), 428-9.
- , «Ο Χριστός και το παιδάκι» [πμ], 3/34 (1873), 382-3.
- , «Ουμβέρτω Β' βασιλεί Ιταλίας» [πμ], 4/15 (1878), 116-7.
- , «Παυλίνα (Απόσπασμα εκ του ανεκδότου ποιήματος "Ερώτων λείψανα")» [πμ], 5/27 (1878), 214.
- , «Τάφος προδότου» [πμ], 3/30 (1873), 231-2.
- , «Τη Κυρία Π. Ρ...» [πμ], 1/2 (1871), 128.
- , «Το 1868 και 1878 αφιερούται τω ευγενεί λόρδω Βησκονφήλδ» [πμ], 4/2 (1878), 12-3.
- Παράσχος, Γεώργιος, «Προσφώνησις προς τον σύλλογον του "Παρνασσού"» [πμ], 3/25 (1873), 25-6.
- Πολίτης, Νικόλαος Γ., «Τα εκ της ομωνυμίας δυστυχήματα (Διήγημα)» [δγ], 2/17 (1872), 930-6.
- Σολωμός, Διονύσιος, «Πόθος» [πμ], 2/17 (1872), 974.
- Σούτσος, Αλέξανδρος, «Εις τον Βύρωνα» [πμ], 2/17 (1872), 973-4.
- Σπάθης, Ν., «Ασμάτιον» [πμ], 2/11 (1872), 637.
- Στρατήγης, Γεώργιος Κ., «Αναμνήσεις» [πμ], 4/11 (1878), 87.
- Στρατουδάκης, Ε. Κ., «Η ηρωίς μου» [πμ], 4/9 (1878), 70.
- Φέρμπος, Παναγιώτης Ι., «Οδοιπόροι» [πμ], 3/25 (1873), 29-30.
- , «Μύθος» [πμ], 3/31 (1873), 271-2.
- Φραγκιάς Ιωάννης Γ., «Και άλλο βήμα» [πμ], 2/12 (1872), 690-2.
- «Η φιλία (Μύθος)» [πμ], 6/1 (1879), 8.
- «Η χλωρίς (Μυθολογική παράδοσις)» [πζ], 5/26 (1878), 206-8.

II. Μεταφράσεις

- About, Edmond, Φουγάς: *ο πρώην νεκρός* [*L'homme à l'oreille cassé*] [μθ, απόσπασμα], Ν. Γ. Π. [Νικόλαος Γ. Πολίτης] (μτφ.), 3/25 (1873) 9-16 | 3/26 (1873) 49-52 | 3/28 (1873) 147-50 | 3/ 29 (1873) 181-5.
- Amicis, Edmondo de, «Εν Παράδειγμα» [δγ], 5/28 (1879) 221-3 | 5/29 (1879) 231-2 | 5/30 (1879) 238-9 | 5/31 (1879), 246-7.
- Andersen, Hans Christian, «Αι ηλοβάτιδες της ευτυχίας» [*Lykkens Kalosker*] [δγ], Ν. Γ. Π. [Νικόλαος Γ. Πολίτης] (μτφ.), 2/23 (1873), 1262-1270 | 2/24 (1873), 1312-9 & 1345-7.
- Anichs, «Τα βασίλεια των ερωτών» [δγ], Επαμεινώνδας Σχινάς (μτφ.), 4/4 (1878), 26.
- , «Η πικρά της κόρης έξοδος» [δγ], Επαμεινώνδας Σχινάς (μτφ.), 4/5 (1878), 33-4.
- , «Η νυξ» [δγ], Ε. Σχινάς (μτφ.), 4/16 (1878) 124-5.
- Arago, Étienne & Paul Vermond, *Απομνημονεύματα του διαβόλου* [*Les mémoires du diable*] [θτρ], 2/13 (Απρ. 1872), 747-50 | 2/14 (1872), 784-96 | 2/15 (1872), 834-41 | 2/16 (1872), 910-18 | 2/17 (1872), 953-63 | 2/18 (1872), 993-1007.
- Assollant, Alfred, *Το ηιδάλιον του Αεροστάτου* [*Les amours de Quaterquem*] [νβ], Επαμεινώνδας Σχινάς (μτφ.), 3/31 (1873), 259-68 | 3/32 (1873), 293-300 | 3/33 (1873), 330-8 | 3/34 (1873), 359-65.
- Balzac, Honoré de, «Αξιιώματα και σκέψεις περί των γυναικών εν γένει» [πζ], 1/1 (Μάρτιος 1871), 53-4.
- Bernhardt, Sarah, «Μύθος» [πζ], 6/7 (1880) 54-5.
- Biart, Lucien, *Το κοιμώμενον νερόν. Σκηναί της μεξικάνικης ζωής* [*L'eau dormante. Scènes de la vie mexicaine*] [μθ], Ιωάννης Παπαδιαμαντόπουλος (μτφ.), 3/27 (1873), 106-9 | 3/28 (1873), 139-44 | 3/29 (1873), 171-5 | 3/30 (1873), 222-4 | 3/32 (1873), 305-10 | 3/33 (1873), 338-44.
- Cavaignac, Godefroy [Jacques Marie Eugène], «Η εικών» [δγ], Λ. Μ. Κλης (μτφ.), 4/8 (1878) 62-3.
- Champfleury (ψευδ.) [Jules François Felix Fleury-Husson] «Παιδική ηλικία του Γκαίτε» [δγ], 30 (1873), 225-6.
- Corpée François, «Ο εξόριστος» [*L'exilé*] [πμ], Κλεάνθης Παπάζογλης (μτφ.), 7 (1878), 56.
- Dante Alighieri, «Κόλασις» (Άσμα πέμπτο) [*L'inferno*», *La divina commedia*] [πμ], Παναγιώτης Βεργωτής (μτφ.), 4/10 (1878), 77-80 | 4/11 (1878), 86-7.

- , «Φραγγίσκη η εξ Αριμίνου (Επεισόδιον της «Κολάσεως» του Δάντου)» [«L'inferno», *La divina commedia*] [πμ], Παναγιώτης Πανάς (μτφ.), 5/25 (1879), 199.
- Dickens, Charles, «Ιστορία ενός φαντάσματος» [«The Ghost-Raiser»] [δγ], Π. [μτφ. Ν. Γ. Πολίτης], 2/21 (1872), 1171-5.
- Didier, Charles, «Το φθινόπωρον» [«L'automne»] [πμ.], Ιωάννης Παπαδιαμαντόπουλος (μτφ.), 3/28 (15 Αυγούστου 1873), 151-2.
- Dufour, Théophile, «Το παιδίον» [πζ], Αρ. Β. [Αριστείδης Βαμπάς] (μτφ.), 2/23 (1873), 1280-1.
- Dumas, Alexandre (père), *Αι λύκαινοι του Μασεκούλ* [*Les Louves de Machecoul*] [μθ, απόσπασμα], 3/25 (1873), 31-40 | 3/26 (1873), 63-80 | 3/27 (1873), 113-20 | 3/28 (1873), 153-60 | 3/29 (1873), 193-200 | 3/30 (1873), 233-40 | 3/31 (1873), 273-80 | 3/32 (1873), 313-20 | 3/33 (1873), 345-52 | 3/34 (1873), 385-92 | 3/35 (1873), 417-32.
- , «Οι Λαζαρόνοι της Νεαπόλεως και ο Άγιος Ιωσήφ» [«Saint Joseph». *Le Corricolo*] [πζ], Ν. Γ. Π. [Νικόλαος Γ. Πολίτης] (μτφ.), 2/14 (1872), 773-84.
- , «Ο Λαζαρόνος» [«Le lazzarone». *Le Corricolo*] [πζ], 3/30 (1873), 224-5.
- Féré, Octave, *Οι αόρατοι ή το μυστικόν του κυρ Πέτρου* [*Les Invisibles, ou Le secret de maître Pierre*] [μθ, απόσπασμα], 6/6 (1879) 41-2 | 6/7 (1880), 49-52 | 6/8 (1880), 57-60 | 6/9 (1880), 65-9.
- Feuillet, Octave, «Συμβουλαί εις τους εν ώρα γάμου» [πζ], 6/7 (1880).
- Féval, Paul (père), «Ο πρώτος έρωσ του Νωδιέ» [«Le Premier Amour de Charles Nodier»] [δγ], 3/30 (1873), 228-31 | 3/32 (1873), 301-5.
- , *Ο μυστηριώδης θάλαμος* [*La tapisserie*] [μθ], Επαμεινώνδας Σχινάς (μτφ.), 4/16 (31 Δεκεμβρίου 1878), 121-4 | 5/17 (1879), 129-32 | 5/18 (1879), 137-9 | 5/19 (1879), 145-7 | 5/20 (1879), 154-5.
- Gagneur, M.[arie] L.[oise], *Αι ρωσίδες παρθένοι ή σκηναί των Μηδενιστών* [*Les vierges russes*] [μθ], 5/30 (17 Ιουνίου 1879), 233-5 | 5/31 (1879), 241-5 | 5/32 (1879), 249-51 | 5/33 (1879), 258-9 | 5/34 (1879), 261-2 | 5/35 (1879), 265-7 | 5/36 (1879), 271-3 | 5/37 (1879), 277-81 | 5/38 (1879), 285-9 | 5/39 (1879), 293-6 | 5/40 (1879), 302-6 | 5/41 (1879), 310-2 | 5/42 (1879), 318-21 | 6/1 (1879), 3-6 | 6/2 (1879), 10-12 | 6/3 (1879), 19-21 | 6/4 (1879), 27-9 | 6/5 (1879), 36-9 | 6/6 (1879), 42-4 | 6/7 (1880), 52-4 | 6/8 (1880), 60-1 | 6/9 (1880), 69-70.
- Goethe, Wolfgang von, *Ερμάννος και Δωροθέα* [*Hermann und Dorothea*] [πμ, απόσπασμα], Ιωάννης Παπαδιαμαντόπουλος (μτφ. σε πεζό λόγο), 3/28 (1873), 133-5 | 3/29 (1873), 160-7 | 3/30 (1873), 207-11 | 3/34 (1873), 376-81 | 3/35 (1873), 402-6.

- , «Το εξωτικό» [«Erlkönig»] [πμ], Ιωάννης Παπαδιαμαντόπουλος (μτφ.), 3/27 (1873), 112.
- Gonzalés, Emmanuel, *Ρώσικοι έρωτες [Une princesse russe]* [μθ], Επαμεινώνδας Σχινάς (μτφ.), 5/22 (1879), 169–72 | 5/23 (1879), 177–80 | 5/24 (1879), 185–9 | 5/25 (1879), 193–7 | 5/26 (1879), 201–5 | 5/27 (1879), 209–12 | 5/28 (1879), 217–21 | 5/29 (1879), 226–31 | 5/30 (1879), 235–7 | 5/31 (24 (1879), 245–6.
- Gozlan, Léon, *Βροχή και ευδία [La pluie et le beau temps]* [θτρ.], Παναγιώτης Φέρμπος (μτφ.), 2/24 (1873), 1319–34.
- Grandjean, Anton Moritz, *Δεν ηξεύρει γράμματα [Er kann nicht lesen]* [θτρ], Άγγελος Σ. Βλάχος (μτφ.), 2/19 (1872), 1067–77.
- Hauff, Wilhelm, «Η εκκοπέισα χεϊρ» [«Die Gesichte von der abgehauenen Hand»] [δγ], Δημήτριος Ποταμιάνος (μτφ.), 1/11 (1872), 638–47.
- , «Ο καλίφης πελαργός (Ανατολικόν διήγημα)» [«Die Geschichte von Kalif Storch»] [δγ], Π. [Ν. Γ. Πολίτης] (μτφ.), 2/21 (1872), 1175–1179 | 2/22 (1873), 1212–1219.
- Hugo, Victor, «Φάσματα εκ των ανατολικών ποιήσεων του Βίκτωρος Ουγκώ» [«Fantomes», *Les orientales*] [πμ], Αχιλλεύς Παράσχος (μτφ.), 1/8 (Οκτώβριος 1871), 478–9.
- , «Αι Ποιναί» [αρ. XV: «Il est des jours abjects ού, séduits par la joie»] [πμ], Ε. L. [Émile Legrand] (μτφ.), 2/16 (1872), 920.
- , «Το βασιλικόν περιβόλαιον» [«Le manteau impérial»] [πμ], Ε. L. [Émile Legrand] (μτφ.), 2/16 (1872), 920.
- , *Ερνάνης (Πράξη Δ΄, Σκηνή Β΄) [Hernani]* [θτρ], Γεώργιος Παράσχος (μτφ.), 2/17 (1872), 974–6.
- Janin, Jules, «Ο βιβλιόφιλος» [«Le livre»] [πζ, απόσπασμα], Αρ. Β. [Αριστείδης Βαμπάς] (μτφ.), 2/23 (1873), 1280–1.
- Karr, Alphonse, *Ο εγωισμός παντού [De bas en haut]* [θτρ], Θ. Ι. Κολοκοτρώνης (μτφ.), 1/12 (1872), 684–6 | 2/13 (1872), 751–7.
- Kock, Charles Paul de, «Μαθηταί εκπαιδευτηρίου εν αμάξη» [δγ], 2/15 (1872), 842–51.
- Krosnowski, Adolf [Tabasz] (Κροσνόβσκη Αδόλφος), «Ο κύριος του κυρίου» [δγ], Νικόλαος Κλεινιάς (μτφ.), 4/3 (1878), 21–2.
- Legouné, Ernest, «Δούλος και κύριος. Τεμάχιον» [θτρ], Αρ. Β. [Αριστείδης Βαμπάς], 2/23 (1873), 1285–6.

- Lisle, Rouget de, «Ο μασσαλιώτικος θούριος» [«La Marseillaise»] [πμ], Ν. Γ. Π. [Νικόλαος Γ. Πολίτης] (μτφ. σε πεζό λόγο), 2/18 (1872), 1021-5.
- Montépin, Xavier de, «Απίθανος ιστορία» [δγ], Ν. Γ. Π. [Νικόλαος Γ. Πολίτης] (μτφ.), 5/19 (1872), 1049-65.
- Muller, Marie, *Το λευκόν ρόδον των Κερμαδέκ* [La rose blanche des Kermadec] [νβ], Αριστείδης Βαμπάς (μτφ.), 2/22 (Ιανουάριος 1873), 1226-33.
- Poe, Edgar Allan, «Η 1002^α νυξ» [«The Thousand-and-Second Tale of Scheherazade»] [δγ], [Νικόλαος Γ. Πολίτης], 2/17 (1872), 963-8 | 2/18 (1872), 98.
- Sacher-Masoch, Leopold von, «Η κυρά (Μπαρίνια) Όλγα. Διήγημα της Μικράς Ρωσίας» [νβ], Κ. Π. (μτφ.), 3/26 (1873), 57-9 | 3/27 (1873), 101-6 | 3/28 (1873), 144-147 | 3/29 (1873), 175-9 | 3/30 (1873), 216-8.
- Sand, George, *Ο άγνωστος Θεός* [Le Dieu inconnu] [δγ], 1/4 (1871), 229-39.
- Scribe, Eugène & Ernest Legouvé, *Γυναικομαχία ή Μονομαχία εξ έρωτος* [Bataille des dames, ou Un duel en amour] [θτρ], 3/26 (1873), 53-6 | 3/27 (1873), 126-32 | 3/29 (1873), 185-7 | 3/30 (15 Σεπτεμβρίου 1873), 211-6 | 3/31 (1873), 253-8 | 3/32 (1873), 286-92 | 3/33 (1873), 322-30 | 3/34 (1873), 365-71 | 4/35 (1873), 406-13.
- Shakespeare, William, *Ιουλία και Ρωμαίος* [Romeo and Juliet] [θτρ, απόσπασμα], Α. Σ. & Π. Κ. (μτφ.), 1/1 (1871), 24-32 | 1/4 (1871), 219-24 | 1/5 (1871), 292-8 | 1/6 (1871), 365-75 | 1/7 (1871), 405-10 | 1/8 (1871), 452-7 | 1/11 (1872), 613-25.
- Soulié, Frédéric, «Το φίλημα» [δγ], Αλέξανδρος Γ. Σκαλίδης (μτφ.), 4/1 (1878) 1-3 | 4/2 (1878) 9-11.
- Szotarski, Julian Walenty, «Ολδύνα» [δγ], Νικόλαος Κλεινιάς (μτφ.), 4/5 (1878), 34-5.
- Terrail, Ponson du, *Κάρμεν και Αναΐς* [La forge de Nogaret] [μθ], Επαμενώνδας Σχινιάς (μτφ.), 4/6 (1878), 41-4 | 4/7 (1878), 49-53 | 4/7 (1878), 49-53 | 4/9 (1878), 65-69 | 4/10 (1878), 73-6 | 4/11 (1878), 81-4 | 4/12 (1878), 89-92 | 4/13 (1878), 97-101 | 4/14 (1878), 105-10.
- Zwonar, Elisa, «Μη απελπίζεσθε» [δγ], Γεώργιος Κ. Σφήκας (μτφ.), 1/12 (1872), 669-74.
- «Αγροτικά μελέται. Το έαρ» [δγ], Ιωάννης Παπαδιαμαντόπουλος (μτφ.), 3/27 (1873), 99-101.
- «Ανανδρία» [δγ], Α. Γ. Σ. [Αλέξανδρος Γ. Σκαλίδης] (μτφ.), 1/1 (1871), 48-51.
- «Έν μυστήριον» [δγ], 1/2 (1871), 118-27.
- «Η θυσία του Βεετχόφεν» [δγ], Σπυρίδων Λογιωτατίδης (μτφρ), 1 (Μάρτιος 1871), 32-43.

- «Θεοβάλδος» [δγ], 1/9 (1871), 539-544 | 1/10 (1871), 592-598 | 12 (1872), 662-6.
- «Καταδίκου αθωότης» [δγ], 1/4 (1871), 246-256 | 1/6 (1871), 355-364 | 1/7 (1871), 385-393 | 1/8 (1871), 459-66.
- «Μαγδαληνή» [δγ], 1/9 (1871), 532-7.
- «Μάθημα εγκαίρως δοθέν» [δγ], Γεώργιος Κ. Σφήκας (μτφ.), 1/5 (1871), 313-9.
- «Μαρίνα» [δγ], Λ. Ι. Ολύμπιος (μτφ.), 1/6 (1871), 351-5.
- «Μεταξύ συνοίκων» [θτρ], Ν. Μ. (μτφ.), 2/24 (1873), 1340-2.
- «Μια νυξ εν χαρτροπαιγνίω» [δγ], Αλέξανδρος Γ. Σκαλίδης (μτφ.), 1/1 (1871), 18-24.
- «Μυθιστόρημα πλουσίου νέου» [μθ;], Γεώργιος Κ. Σφήκας (μτφ.), 1/3 (1871), 178-83.
- «Ο αδελφοκτόνος» [πμ], Αχιλλεύς Παράσχος (μτφ.), 4/16 (1878), 12.
- «Ο βρυκόλαξ» [δγ], 4/5 (1878) 38-9.
- «Ο μάγειρος γραμματεύς» [θτρ], 1/9 (1871), 527-532 | 1/10 (1871), 583-91.
- «Ο χείμαρρος (ειδύλλιον περσικόν)» [δγ], 5/17 (1879), 134.
- «Οι αστέρες έμποροι των εθνών» [δγ], [Νικόλαος Γ. Πολίτης] (μτφ.), 2/15 (1872), 857-863 | 2/16 (Ιούλιος 1872), 903-10.
- «Οι δύο αδελφοί» [δγ], Α. Β. [Αριστείδης Βαμπάς;] (μτφ.), 1/7 (1871), 410-6 | 1/8 (1871), 474-8.
- «Οι κύνες του Λονδίνου» [δγ], Χ. Α. [Χαράλαμπος Άννινος] (μτφ.), 5/28 (1879), 223-224.
- «Άσματα φιλανδικά: Πόθος» [πμ], Αχιλλεύς Παράσχος (μτφ.), 4/16 (1878) 1.
- «Άσματα φιλανδικά: Ο αδελφοκτόνος» [πμ], Αχιλλεύς Παράσχος (μτφ.), 4/16 (1878) 126.
- «Σέρβικον άσμα» [πμ], Αχιλλεύς Παράσχος (μτφ.), 4/5 (1878), 36-7.
- «Το άσμα του Μαλμπρούγ» [«La chanson de Malbrough»] [πμ], Ν. Γ. Π. [Νικόλαος Γ. Πολίτης], 2/18 (1872), 1019-21.

III. Μελέτες – Βιογραφίες

- Babby, «Βικτωριανός Σαρδού», 5/32 (1878), 253-254 | 5/33 (1878), 260 | 5/34 (1878), 262-263 | 5/35 (1878), 267.

- Brugsch, H., Mich. Deffner (μτφ.), «Περί της διαπλάσεως και προόδου της γραφής», 2/19 (1872), 1033-1038 | 2/20 (1872), 1130-1134 | 3/22 (1873), 1207-12.
- A. M., «Ουίλλιαμ Σακεσπέρου», 6/3 (1879), 18-9.
- , «Ουίλλιαμ Σακεσπέρου Αμλέτος», 6/5 (1879), 33-5.
- , «Ουίλλιαμ Σακεσπέρου Μάκβεθ», 6/4 (1879), 25-7.
- Αμπελάς, Τιμολέων Δ., «Η πατρική εξουσία των Ρωμαίων εν συγκρίσει προς την των αρχαίων Ελλήνων», 2 / 19 (1872), 1077-85.
- Βασιλειάδης, Σπυρίδων Ν. (Σ. Ν. Β.), «Μελέτη επί του βίου των νεωτέρων Ελλήνων», 2/13 (1872), 722-731.
- Βερνίκης, Δ. Ν., «Βολταίρος», 5/35 (1878), 267-268 | 5/36 (1878), 273-4.
- Δαμασκηνός, Ν., «Σκέψεις περί του σχεδίου του αστικού ελληνικού κώδικα», 1/1 (1871), 8-11.
- , «Σκέψεις περί του σχεδίου του αστικού ελληνικού κώδικος: περί προσώπων. Περί των ληξιαρχικών πράξεων. Περί κατοικίας», 1/7 (1871), 382-5.
- Ευσταθόπουλος, Κ., «Μελέτη περί Πολυβίου», 2/12 (1872), 650-662.
- Ζαννούβιος, Ν., «Κωνσταντίνος ο Κοντογόνης», 4/11 (1878), 86.
- Ιγγλέσης, Νικόλαος Γ., «Αριστοτέλης Βαλαωρίτης», 5/36 (1878), 269-71.
- Ι. Κ., «Μελέτη επί του βίου των νεωτέρων Ελλήνων», 2/12 (1872), 688.
- Καζάζης, Νεοκλής, «Ηγήσιππος Μόρω (Σκιαγραφία)», 1/6 (1871), 321-33.
- , «Πέτρος Βερανζέρου», 1/3 (1871), 129-149.
- Καμπούρογλους, Ιωάννης, «Σαπφώ», 2/15 (1872), 824-829 | 2/16 (1872), 865-77.
- Καραλής, Α. Μ., «Το τόξον και οι περιφημότεροι περί το τοξεύειν λαοί της αρχαιότητος», 4/4 (1878), 26-9.
- Κλεινιάς, Νικόλαος «Ιάκωβος Ουάτ (Watt)», 4/5 (1878), 35.
- Λαζαρίδης, Κ. Ι., «Καρδιά. Ψυχή. Συνείδησις», 1/5 (1871), 298-301.
- Λογιωτατίδης, Σπυρίδων, «Οι εν Αιγίνη υπόγειοι τάφοι», 1/6 (1871), 340-346.
- Λύτσικας, Κ., «Περί πάλης και παλαιστών εράνισμα», 2/13 (1872), 716-722.
- Μοσχοβάκης, Ν. Γ. (μτφρ), «Ρωμαίος κόσμος επί Αυγούστου», 1/7 (1871), 399-405 | 1/8 (1871), 466-475 | 1/10 (1871), 575-582 | 2/11 (1872), 633-637 | 2/12 (1872), 675-682.

- Ξένος, Κ. Γ., «Ο Λόρδος Βύρων (Σκιαγραφία)», 5/4ο (1878), 302 | 5/41 (1878), 312-313.
- Παπαρρηγόπουλος, Δημήτριος, «Απόκρυφα ευαγγέλια», 2/21 (1872), 1162-1170 | 3/22 (1873), 1200-1206 | 3/23 (1873), 1259-1262.
- , «Αποκολοκύνθωσις», 2/17 (1872), 949-952.
- , «Διογένης ο Κυνικός», 1/4 (1871), 193-196.
- , «Η έμφυτος θρησκεία», 1/7 (1871), 393-397 | 1/8 (1871), 457-459.
- , «Ιωάννης Δούκας Βατάσης, ο εν Νικαία βασιλεύς», 1/5 (1871), 257-267.
- , «Περί αθανασίας της ψυχής», 1/1 (1871), 11-18.
- Πετρίτσης, Ιωάννης Ε. (μτφ.), «Ωδή, μουσική, χορός καθ' Όμηρον», 2/12 (1872), 687-688 | 2/14 (1872), 812-814 | 2/17 (1872), 968-970.
- Πολίτης, Νικόλαος Γ. (Ν. Γ. Π.), «Δημώδης φιλολογία: άσματα δημοτικά των Γάλλων», 2/18 (1872), 1019-1024.
- , «Η μαγεία παρά τοις νεωτέροις Έλλησιν», 2/20 (1872), 1095-1105.
- , «Ηθη και έθιμα του ελληνικού λαού: τα κατά την τελετήν», 2/21 (1872), 1137-1144 | 3/22 (1873), 1193-1200.
- , «Ιστορία του Πτωχολέοντος (Ελληνική μεσαιωνική διήγησις)», 2/20 (1872), 1125-1130.
- , «Κλήδονες (απόσπασμα από το Μελέτη επί του βίου των νεωτέρων Ελλήνων)», 1/4 (1871), 224-227 | 1/7 (1871), 377-382.
- , «Νεοελληνική μυθολογία: γίγαντες - ήρωες», 2/14 (1872), 761-765 | 2/15 (1872), 817-824.
- , «Νεοελληνική μυθολογία: Ηρακλής. Μίδαξ», 2/19 (1872), 1045-1049.
- , «Νεοελληνική μυθολογία: νεράϊδες», 1/9 (1871), 489-496 | 1/10 (1871), 560-564 | 2/11 (1872), 601-605.
- , «Νεοελληνική μυθολογία: τύχη - μοίραι», 2/16 (1872), 877-889.
- , «Νεοελληνική μυθολογία: χάρος», 3/23 (1873), 1249-1259
- , «Ο Μασσαλιώτικος Θούριος εν Ελλάδι», τ. 2, Αρ. 20 (1872), 1089-1093
- , «Περί των δημωδών παροιμιών», 2/17 (1872), 919.
- & Λεβίδης Ν. Δ., «Τα άγια λείψανα», 2/14 (1872), 809-812.
- , «Τις η πρώτη γλώσσα; (Σοφών γνώμαι)», 2/18 (1872), 983-987

- Ποταμιάνος, Δημήτριος Ευαγ., «Βιογραφία του δουκός Ρισχελιέως πρωθυπουργού Λουδοβίκου του ΙΓ΄», 2/13 (1872), 722-727.
- Ποταμιανός Ηλίας, «Φαρμακεύτριαι και μάγισσαι επί Λουδοβίκου ΙΔ΄», 1/8 (1871), 433-445 | 1/9 (1871), 513-521 | 2/11 (1872), 605-613.
- Ροδοκανάκης, Πρίγκηψ, «Βυζαντινά εθνόσημα», 2/15 (1872), 853-857.
- Ροϊδης, Εμμανουήλ Δ., «Οι Ρωμαίοι δούλοι και ο Χριστιανισμός», 1/1 (1871), 43-46 | 1/2 (1871), 108-110 | 1/3 (1871), 167-170.
- Σχινάς, Επαμεινώνδας, «Αλέξανδρος Δουμάς», 4/3 (1878), 20-21.
- , «Θέατρα του Μεσαίωνα: τα μυστήρια», 4/2 (1878), 14.
- , «Θύρα [πριγκίπισσα της Δανιμαρκίας, αδελφή του βασιλέως της Ελλάδας Γεωργίου]», 5/20 (1878), 153-154.
- Τυπάλδος, Θ. Ι., «Ιωάννης Κωλέττης», 3/24 (1873), 1336-1340.
- (μτφρ), «Βενιαμίν Δισραέλης», 1/2 (1871), 94-99.
- Φαραντάτος, Ν. Σ., «Κ. Βαρδάλαχος», 6/5 (1879), 35-36.
- , «Οι λόγιοι Έλληνες του νεώτερου Ελληνισμού και η σπουδαιότης της ερεύνης αυτών», 5/42 (1878), 321-322 | 6/1 (1879), 7.
- Φουκίε, Κωνσταντίνος, «Βάπτισις της ηγεμόνιδος των Ρώσων Όλγας εν Κωνσταντινουπόλει», 1/2 (1871), 91-93.
- , «Πολιτικά δίκαι (Ο στρατάρχης Νεϋ)», 1/2 (1871), 66-78 | 1/3 (1871), 151-167 | 1/5 (1871), 275-292.
- Χιώτης, Παναγιώτης, «Νικολάου Μανιάκη: βίος και τα σωζόμενα συγγράμματα», 1/7 (1871), 416-427 | 1/8 (1871), 445-452.
- «Αρχαίον δίκαιον: νομοθεσίαι ανατολικά», 2/13 (1872), 708-716.
- «Δάσκαλοι και κληρικοί εν Αθήναις κατά την ΙΖ΄ εκατονταετηρίδα», 2/18 (1872), 1008-1014.
- «Εκ της περί των καθηκόντων του ανθρώπου ομιλίας Σίλβιου Πελλίκου», Γεώργιος Κ. Σφήκας (μτφ.), 2/19 (1872), 1065-1067.
- «Η εν Αλεξανδρεία βιβλιοθήκη», 1/6 (1871), 375.
- «Η ωραία Γαβριέλλα», 1/4 (1871), 200-203.
- «Ιούλιος Γρεβύ: πρόεδρος της γαλλικής δημοκρατίας», 5/21 (1878), 161.
- «Λέων Γαμβέττας», 5/27 (1878), 212-213.

«Λέων Μελάς», 6/1 (1879), 2-3.

«Νινών Δελανκλώ», 1/ 3 (1871), 149-151.

«Ο αλή πασάς των Ιωαννίνων» (Κλειώ: Ιατρού Χόλλανδ περιήγησις), 5/21 (1878), 167-168 | 5/22 (1878), 174-176.

«Ο αττακεύς», 3/24 (1873), 1347-1350.

«Ο γάμος παρά τοις νεωτέροις Έλλησιν», 1/6 (1871), 333-340.

«Οι αρχαίοι Βρεττανοί», Ν. Γ. Ζγρ. (μτφ.), 4/9 (1878), 71.

«Οι δυο Δουμά», 5/32 (1878), 254-256.

«Οι σοφοί (Μετά αιώνας εικοσιπέντε)», 2/15 (1872), 829.

«Περί πολέμου υπό ηθικὴν ἔποψιν», 3/23 (1873), 1273-1279

«Σπυρίδων Τρικούπης», 3/22 (1873), 1219-1226.

«Το στέμμα της Αγγλίας», 4/1 (1878), 5-6.

«Φενελών», 4/4 (1878), 29-30.